תוספות יום טוב על מסכת שקלים

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א השקלים. הם אותם שאמר הכתוב עליהם (שמות ל׳:י״ג) זה יתנו כל העובר על הפקודים וגו׳. רמב״ם:

ועל הכלאים. מה שכ׳ הר״ב דכל תרי מילי דכל חד לחודיה שרי ונאסרו על ידי תערובות לא שייך בהו ביטול [*וכך מצאתי בתוספית פ״ט דנדה דף ס״א] ותמיה לי והרי בשר בחלב דכל חד לחודיה שרי והוא בנותן טעם כדתנן בגמרא פ״ח דחולין ועוד תימה דמשנה שלימה היא בריש פ״ח דכלאים כלאי זרעים אסורים מלזרוע. ומלקיים. ומותרין באכילה. ומצאתי בפרק ו׳ דב״ב [צ״ד.] שכתב הרשב״ם לאסור בהנאה כלאי זרעים. ודחו התוספות את דבריו מפרק כל הבשר בגמרא דף קט״ו. דילפינן דכלאי זרעים מותרין באכילה מבהמה דהיוצא ממנה מותר מדאיצטריך לאסור כלאים לגבוה ש״מ דלהדיוט שרי אף שדך כן [*וברוך ה׳ שראיתי קושיתי דמבשר בחלב בתוספות פרק אחרון דע״ז [ס״ה: ד״ה הבגד] ותרצוה דשאני בשר בחלב דגלי קרא בהדיא דבטל כדאמרינן התם דרך בישול אסרה תורה ע״כ ור״ל כמו שפירש הר״ן דרך בישול דאיכא נתינת טעם ע״כ ואכתי קשיא לי דנילף מבשר בחלב וניחא לי דליכא למילף משום דחדוש הוא דלא נאסר בשר בחלב אלא דוקא במבושל ולא בכבוש וכי הא דכתב הרא״ש בפרק ה׳ דעכו״ם בההוא עכברא דנפל לגו חביתא וכו׳]:

בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכין. פירש הר״ב איידי וכו׳ כלומר להכי לא תנא דבארבעה עשר בו קורין שאר עיירות וכן כתבו התוספות בפרק קמא דמ״ק דף ו׳ ומשום הכי לא הוצרך לפרש לעיל בכלאים דתני איידי דשקלים דמילתא דפשיטא הוא. אבל הכא דתני דין דמגילה ה״א דהוה ליה למיתני נמי דבארבעה עשר בו קורין גם כן. משום הכי הוצרך לפרש דאיידי וכו׳:

ועושים כל צרכי רבים. [פירש הר״ב] כגון דיני ממונות וכו׳. בירושלמי. וכתב הרמב״ם והכוונה כי כל מה שהיה מאלו הדברים תלוי ומסוגר ולא נתעסקו בו שמזרזין וממהרין להשלימו ולהגיעו לתכליתו מחצי חודש אדר. ע״כ. דודאי מי שהיה זריז והקדים לעשות דנשכר והרי הוא משובח אלא הכי במי שהוא תלוי וכו׳ ובפרק ד׳ מהלכות סוטה כתב בחמשה עשר באדר נפנין בית דין על צרכי הרבים ובודקים על הראוייה לשתות להשקותה ועל הראויה לקנא לה ולהוציאה בלא כתובה ובכל זמן משקין את הסוטה וכתב הכ״מ דמשמע ליה דהא קאמר ומשקין את הסוטה דהיינו לומר דבודקים על הראויה לשתות וכו׳ דאילו להשקותה לא היו מאחרים אותה עד חמשה עשר באדר אלא בכל יום היו משקין אותה וזה שאמר ובכל זמן משקין את הסוטות עד כאן אבל מלשונו שבפירושו אין נראה כן. אלא לזרוזי בלבד ועל ההשקאה עצמה נמי. וטעמא מסתבר הואיל ובהך זימנא מתעסקים בלאו הכי בתקון רחובות וציון הקברות ושאר דברים שהם צרכי רבים הלכך נפנין ג״כ לעשות כל צרכי רבים הללו. וז״ל הרמב״ם בריש פרק ח׳ מה׳ ערכין בט״ו באדר בית דין נפנין לחפש ולבדוק על צרכי צבור ועל עניני ההקדשות וכו׳ ופודים וכו׳ וגובים וכו׳ כדי שיהיה כל העם עתיד ליתן תרומת השקלים לחזק את בית אלהינו:

ויוצאים אף על הכלאים. האי אף קאי אירישא דמשמיעין על הכלאים ותני השתא דאעפ״כ יוצאין גם כן וכמ״ש הר״ב:

שיהו מפקירין. פירש הר״ב דהפקר. בית דין הפקר. דכתיב (עזרא י׳:ח׳) כל אשר לא יבא [לשלשת ימיש בעצת השרים והזקנים] יחרם [כל רכושו]. בירושלמי דהכא ובבלי ריש פרק עשירי דיבמות [פט:]:

שלחנות. שלחן שם לשולחן שלפני השולחני שמקבל עליו וכך קורין החלפני שולחני בכל המשנה. רמב״ם:

במדינה. פי׳ הר״ב בירושלים וכן פירש רש״י בריש פ״ד דר״ה. ושם כתב הר״ב גם כן ב׳ הפירושים וכן ברפ״ב דמכילתין אבל בפ״ג דסוכה משנה י״ב ומ״ח פרק ו׳ דנזיר השמיט פירוש הרמב״ם. ותנינא כוותיה דרש״י ותנינא כוותיה דהרמב״ם. כוותיה דרש״י בסוטה פ״ז משנה ו׳ ברכת כהנים כיצד במדינה אומרים אותה ג׳ ברכות ובמקדש ברכה אחת וכו׳ והדעת מכרעת דמקדש דוקא דאין סברא לומר דלענין נשיאות כפים חלוק ירושלים משאר עיירות. ותנינא כוותיה דהרמב״ם בפ״ג דמעשר שני משנה ד׳ פירות בירושלים ומעות במדינה. ולרש״י יש לתרץ דשאני התם דפורט ירושלים בהדיא אבל היכא דתנן מדינה ולא הוציא ירושלים מן הכלל נשאר ירושלים בכלל מדינה:

למשכן. כלומר שמוציאין העבוט מביתו תרגום אם חבול תחבול (שמות כ״ב:כ״ה) אם משכנא תסב. הרמב״ם. ומה שכתב מביתו כך כתב גם כן בפרק א׳ מהלכות שקלים שלוקחים בעל כרחו ואפילו כסותו ואין כאן משום בחוץ תעמוד דהכא מצות גבוה עליו משא״כ פריעת ב״ח אף על גב דנמי מצוה היא אין למדין ממנה למצות גבוה:

לוים. כתב הר״ב לאפוקי ממ״ד כו׳ דכתיב כל העובר וגומר עיין במשנה דלקמן:

וקטנים. פירש הר״ב אפילו הביא שתי שערות וכו׳ עיין מה שכתבתי במשנה דלקמן בס״ד:

שוב אינו פוסק. כתב הרמב״ם שאומרין לו מאחר שנתת עליו השנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד שיגיע ולא תפסוק עד כאן.

ולדבריו נראה דאם מת אביו ועדיין הוא קטן דאין חיוב עליו דלא כהר״ב וכ״כ בפ״א מהלכות שקלים עד שיגדיל ויתן על עצמו. ובאמת שלא ידעתי טעם לסברת הר״ב דהיאך יוכל האב להעמיד חובה על הקטן [*דהא דהאיש מדיר את בנו בנזיר דתנן במשנה ו׳ פרק ד׳ דנזיר הלכה היא בנזיר כדפירש הר״ב שם ועיין מ״ש שם רפ״ז] [וע׳ בשפ״ג דסוטה מ״ש שם] ואולי כשירש מאביו קאמר וס״ל דחובה חל על הנכסים:

[*מפני דרכי שלום. פירש הר״ב לפי שעבודת הקרבנות עליהם חולקים להם כבוד כו׳ דבירושלמי כיני מתניתין אין ממשכנין את הכהנים מפני דרך הכבוד אלא מיהת משמע דהירושלמי משנה הגירסא והר״ב אינו משנה אלא פירושא קא מפרש. ונראה לי דהיינו דרכי שלום שאם לא נחלוק להם כבוד אתו לאנצויי ולפי שאין כאן דרכי שלום אלא א״כ שנקדים מסברא שראוי לחלוק להם כבוד הלכך לא נשנה בפרק ה׳ דגיטין גבי הנהו דקתני התם דמפני דרכי שלום]:

כל כהן ששוקל אינו חוטא. פירש הר״ב ואף על פי שאינו חייב לשקול כדמפרש טעמא בירושלמי דכתיב כל העובר על הפקודים כל דעבר על פיקודיא יתן וכדפירש הר״ב במשנה דלעיל גבי לוים ואותו מ״ד שזכר לעיל הוא ניהו בן בוכרי דהכא. וכך כתבו התוס׳ בפ׳ הקומץ רבה (מנחות ד׳ כ״א) דלבן בוכרי לוים פטורים כמו כהנים וכן נראה לשון רש״י שם. וכתבו התוס׳ בפ״ק דערכין דף ד׳ דה״נ דמצי למימר כל לוי ששוקל אלא משום דלא מצי למימר שדורשין מקרא זה לעצמן. ע״כ. וקצת דוחק לומר כן דבן בוכרי לא נקט לוי משום בר פלוגתיה. ועיין משנה ב׳ פרק ט׳ (דערכין) [דעירובין] ופרק ד׳ דביצה משנה ו׳. ומ״ש הר״ב לפי שהוא מוסר מחצית השקל לצבור לגמרי. עיין משנה א׳ פרק ד׳ דמכילתין:

כל כהן שאינו שוקל חוטא. כתב הר״ב וקרא דכל העובר כו׳ כל העובר בים סוף וכו׳ על הפקודים בין אותן שנמנו לבדן כו׳ כ״כ התוספות בפרק הקומץ רבה והרי בני אהרן התפקדו אף על גב דלא כתיב בהו לשון פקידה כמו גבי ישראל ולוים מכל מקום נמנו באותו פקידה כדכתיב (במדבר ג׳:ב׳) ואלה שמות בני אהרן. ועוד דהא אמרן דכהנים ולוים בחדא מחתא נינהו. והא דהוצרך לומר דעובר בים סוף וכן הוא בירושלמי משום דאותן שנמנו לבדן לא שייך בהו העברה שלא עברו לפני משה אלא היה הולך ועומד על הפתח כמ״ש רש״י בפירוש החומש ועובר בימא ר״ל לרבות כל שעבר בים כלומר אף שבט לוי אף על גב דכמה תינוקות נולדו אחר העברת הים לא בא אלא לרבות שבט שעבר ג״כ. כ״כ בעל יפה מראה. ולדברי הר״ב שכתב יתן תרומת ה׳ משמע דקרא תניין דכתיב ביה הכי דריש ליה לתרומת הקרבנות דאלת״ה הוה ליה למימר יתנו כדכתיב בקרא קמא. אלא דס״ל דקמא מיירי באדנים ותנין בקרבנות והיינו טעמא דכ׳ במשנה דלעיל דאינו שוקל עד בן עשרים שכ״כ בהך קרא מבן עשרים שנה ומעלה אבל לא ידעתי מי הכריחו לכך דמתניתין דתנן קטנים מסתבר דעד בן י״ג שנה הוא ככל קטנים דעלמא. וכ״פ הרמב״ם בפירושו ובחבורו. והרמב״ן בפירוש החומש. וכן בהדיא בירושלמי ולפי זה קרא תניין בתרומת אדנים וקרא קמא דלא כתיב ביה מבן כ׳ מיירי בתרומת הקרבנות. ואולי דעת הר״ב לפרש קרא קמא באדנים. משום דתרומת אדנים קדמה בזמן לתרומת הקרבנות. אבל לא ידעתי האיך יפרש הירושלמי. ומ״ש הרמב״ם לפיכך אם רצו לתת שקליהן מותר כמו שהעיד עליו בן בוכרי. יש לתמוה דכיון דלר״י בן זכאי חייבין מאי האי דקאמר לפיכך אם רצו כו׳ כבן בוכרי. ובחבורו כתב דחייבין אלא שאין ממשכנין כמתניתין דלעיל:

אבל נדרים ונדבות מקבלים מידם. כן הוא בס״א וזוהי גירסת הר״ב. אבל גירסת הרמב״ם נראה דלא גרס אבל ולפיכך כתב דמכותים מקבלין חטאות ואשמות. וה״ג וחטאות ואשמות נדרים ונדבות מקבלין מידן. [*וכ׳ הרמב״ם וז״ל ולפיכך מקבלין מהן חטאות ואשמות. לפי שהוא כיון שנתכוין בכפרה אולי ישוב]:

זה הכלל. נראה דלאתויי כל הנך דמרבינן בברייתא שהביא הר״ב וסתמא דמתניתין דהכא כסתם [*פרק ה׳ דמנחות משנה ג׳ וה׳ וריש פרק ו׳] דתנן בהו מנחת גוים והרמב״ם שפסק דאין מקבלין אלא עולה בלבד כר״ע דפליג. וטעמיה דלא פסק כסתם כתב בכסף משנה בפ״ג מהלכות מעשה הקרבנות משום דרב הונא לא סבר כוותיה. ע״כ. דאמר התם ריש פרק ז׳ דמנחות [עג:] שלמי גוי עולות ויליף לה מקרא דיליף ליה רבי עקיבא:

כל שאין נידר ונידב. פי׳ למזבח אע״ג שנידר ונידב לבדק הבית אין מקבלין מידן. וכן הוא מפורש וכו׳ וכן נראה בירושלמי:

קלבון. פירש הר״ב דבר קל וכו׳. להכריע ביניהם. כלומר כמ״ש הרמב״ם קולבון מה שיש בין ערך השקל ובין מחצית השקל. שחציי השקלים הכל צריכין כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב. לפיכך כשהיה אדם הולך אצל שולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל. ע״כ בפירושו וחבורו רפ״ג מהלכות שקלים. אבל הוא לא הזכיר לשון הכרע. ובפירש״י דסוף בכורות כתב. קלבון הכרע וי״א חלוף שאין ב׳ חצאי סלע יוצאין בסלע בלא חילוף מועט ע״כ. משמע דפי׳ דהכרע היינו הכרע ותוספת בעלמא כעין וחייב להכריע בסוף פ״ו דב״ב. וכ״כ בספ״ק דחולין לשון הכרע שחייבין להכריע שקליהן. וכן לשון הר״ב שם ובמשנה ג׳ פ״ט דבכורות וכאן ארכביה אתרי רכשי. [*וכמה הוא הקלבון במשנה סוף פרקין]:

אבל לא כהנים. כיון שאין ממשכנים אותם. כ״מ פ״ג מה׳ שקלים ונ״א ל״ג כהנים ואינה עקרית. דהא תנן השוקל ע״י כהן פטור. אם לא שנאמר דל״ג נמי. ואפשר לדקדק כן מל׳ הר״ב שכתב השוקל ע״י אשה. ואי איתא דגרס ע״י כהן ה״ל לכתוב השוקל ע״י כהן. דלמה דלג אלא דל״ג ליה. אבל לא

מצאתי נוסחא זו בספר:

[*השוקל ע"י כהן. עיין במשנה דלקמן]:

ואם שקל ע"י וע"י חברו חייב בקלבון אחד. פי' הר"ב דסבר הנותן מחצית השקל כו' פטור. ורישא דתנן ואלו שחייבין כו' היינו כשבאין שנים ונותנין שקל שלם ומציעתא השוקל על ידי כהן כו' היינו נמי כששוקל על ידו וע"י כהן. וכן פי' הרמב"ם:

הנותן סלע ונוטל שקל. כתב הר"ב זקל האמור כאן הוא מחצית השקל. וטעם זה מפני שהעם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלין בכל שנה. ושקל של משה קוראין סלע כתרגומו. רמב"ן בפי' החומש [*ועיין במז' פ"ח דברכות [צ"ל דבכורות]]:

[*השוקל ע"י עני. פי' הר"ב בשביל עני. ועיין במסכת יומא פ"ג משנה ד']:

האחין והשותפין. גירסת הר"ב האחין השותפין וכן גי' הספר בספ"ק דחולין ומשנה ג' [*פ"ט] דבכורות. ומ"מ אין למחוק לפי שגי' הרמב"ם היא והשותפין וה"ג בחולין ובבכורות לפירושו. וה"פ האחין שחלקו בכספים שהניח אביהן וכן השותפין שנשתתפו בממון וערבו הממון ועדיין הוא בעין חייבין בקלבון ופטורים ממעשר בהמה כגון שנשתתפו בבהמות לפטמן אבל אם נשאו ונתנו בממון ומכרו ולקחו עד שיהא הממון שבידם כאילו הוא דבר נולד אחר השותפות פטורין מן הקלבון. וכן מה שירשו בעצמן לפי שאין אחד מהן מכיר חלקו. וחייבין במעשר בהמה:

פטורין ממעשר בהמה. כתב הר"ב דדרשינן כו' ואף על גבי דבבכור כתיב. עיין בפירושו למשנה ג' פרק ט' דבכורות:

ב שופרות. פירש הר"ב כעין שופר שפיו צר וכו'. ועיין רפ"ו:

כך היו שופרות במדינה. פירוש שתי שופרות לתקלין חדתין ולתקלין עתיקין דתנן במשנה ה' פ"ו. הרמב"ם פ"ב מהלכות שקלים. [*ולא ידע הכ"מ מקומו איה. ונ"ל דאפשר דדייק משופרות יתירא שכלום היה חסרה המשנה אילו שנאה כך היו במדינה אלא לומר ששתי שופרות היו בכל עיר ועיר לפירוש הרמב"ם ואי נמי בירושלים חוץ למקדש לפירוש הר"ב אך אין זה מדרך הרמב"ם לחדש דין מתוך איזה דקדוק שבמשנה אלא מעתיקה כמות שהיא או כותב עלה ויראה לי כו' ותו קשיא דבירושלמי מתניתין בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא בדא ותני כן עתיקין במקדש אין עתיקין במדינה ע"כ. ומפני כן לבי אומר לי שהגירסא שבירושלמי ה"ל להרמב"ם כאשר כתב בחבורו]:

במדינה. עי' מ"ג פ"ק:

אם נתרמה כו'. [כתב הר"ב שהיו רגילים לתרום מהקופות] עיין ספ"ג:

נשבעין. כתב הר"ב ואע"ג דאין נשבעין להקדשות כדתנן בפ"ד דב"מ מ"ט ובמ"ה פ"ו דשבועות ושם פי' הר"ב:

אלו ואלו שקלים. ואין עולין לשנה הבאה אלא הראשונים יפלו לשקלי השנה. והאחרונים יפלו לשקלי שנה שעברה. כדאמר ר' בירושלמי ופליגי אמוראי. חד אמר הראשונים הן אותן שנגנבו או שאבדו. וחד אמר הראשונים הם שהגיעו ליד הגזבר תחלה והרי הן דומין במקצת למפריש מעות לחטאתו ואבדו והפריש מעות אחרים תחתיהם דמ"ג פ"ד דתמורה דיביא מאלו ואלו. והמותר יפלו לנדבה. והכא א"ל יביא מאלו ואלו דאין מביאין אלא ממעורב מכל שקלי ישראל הלכך עדיף לחלקן בין חדתין ועתיקין. ורישא דמיא למשנה ב' דהתם למפריש מעות לחטאת ואבדו והקריב חטאת תחתיהן דילכו לים המלח. והתם משום דאי הויא חטאת הויא מתה משא"כ בשאר קרבנות:

מעל. פי' הר"ב שנהנה כו' שהיו ממשכנין אותו. אבל זה שעשה המצוה לא מיקרי הנייה. דמצות לאו ליהנות נתנו. כ"כ הרמב"ם:

ממעות הקדש. פי' הר"ב שהוקדשו לבדק הבית. דאילו מעות שהופרשו לקדשי מזבח לא פסיקא ליה. דהא תנן במ"ב פרק ג' דמעילה דמפריש מעות לנזירתו לא נהנין ולא מועלין דראוין לשלמים. ואין מועלין בקדשים קלים עד שיזרק דם. בפ"ק דמעילה. ומ"ש וכסבור שהם של חולין משום דשוגג במעילה מפורש בקרא בפ' ויקרא. אבל הזיד במעילה לא אתפרש בהדיא בקרא כמ"ש הרמב"ם בריש ה' מעילה:

[*אלו לחטאת כו'. מפורש במשנה דלקמן]:

וחטאת אין לה קצבה. פירש הר"ב אם ירצה יביא חטאת במעה כסף ולהלן בד"ה אעפ"י כו' שזה מביא בסלע כו'. ולשון הרמב"ם בפירושו והחטאת קונים אותו בדינר כו' וידוע שהדינר ו' מעה כסף]:

היו שוקלים דרכונות. פירש הר"ב והוא שוה שני סלעים וכ"כ הרמב"ם. וקרא דכתיב בעזרא ב'*) י' והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו. ללחם המערכת וגו'. דרשוהו בירושלמי דפרקין שאדם חייב באחריות שקלו ג' פעמים בשנה ועוד דרשות אחרות. ובבבלי פרק קמא דב"ב [ד"ט] דאין פוחתין לצדקה בשנה פחות משלישית השקל. והרמב"ן בפירוש החומש מוקי לקרא דעזרא במצות שקלים כמשמעו. וכתב שבימי עזרא הוסיפו עליהם והיה שלישית השקל עשר גרה. ולדבריו דרכון סלע ומחצה. או שאותה שבימי עזרא לא הוזכרה במשנה. וזה דוחק:

מיתריהן נדבה. כתב הר״ב כמדרשו של יהוידע. לקמן תנן ליה בסוף פרק ששי:

[*מותר נזירים. פירש הר״ב אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונ״ל דר״ל לסתם נזירים. דאילו לנזירים ידועים מה לי לרבים. מה לי ליחיד. ולהוי כמותר עני ושבוי ואינך דלקמן:

רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו. ולא פירש אם יש עוד מותר אי סבירא ליה כת״ק או כר״מ. ומצאתי בירושלמי תני בשם רבי נתן מותר המת יבנה לו נפש על קברו. ויעשה לו זילוף על גבי מטתו. ע״כ. ונ״ל דלזילוף אין שיעור ויכול לעשותו בממון הרבה]:

ג בשלשה פרקים כו׳. כתב הר״ב לפי שהרחוקים לא הביאו וכו׳ אבל כנסום בעיירותיהם בראש חדש ניסן כדאיתא בפ״ק. ומיהו אפילו לא שקלו כלל יש להן חלק בקרבנות. כדפירש הר״ב בסוף פרקין:

תורמין. דקדוק המלה כתבתי בריש מסכת תרומות בס״ד:

בפרוס הפסח. פי׳ הר״ב ט״ו יום קודם ויש לפרש ויום החג בכלל אלו הט״ו. אבל בפרוס החג יחול בא׳ בתשרי ואי אפשר לתרום כמו שאי אפשר לעשר כדלקמן במתניתין. ולפיכך כתב הרמב״ם ובראש חדש תשרי קודם יום טוב או אחריו. וכתב בכ״מ דס״ל דהקדימוהו דתנן לאו דוקא ע״כ. ומיהו נוכל לפרש דט״ו יום קודם החג ממש ויהיה יום אחרון של אדר ול״ה לספירת העומר ויום אחרון של אלול. וכן כתב הרמב״ם לענין מעשר בפ״ז מהלכות בכורות וזה ממה שצ״ע עליו שבהלכות בכורות מפרש יום ט״ו ואין יום החג בכלל ובשקלים מפרש בראש חדש ניסן וברי״ח תשרי קודם י״ט או אחריו כו׳. ואי איתא דס״ל דאין יום החג בכלל ור״ח דנקט לאו דוקא אע״ג דזה בעצמו דוחק. אפ״ה. אי הכי לא היה צריך לפרש כלל. או אחריו:

[*החג. עיין מ״ש במשנה ב׳ פ״ק דר״ה]:

והן גרנות למעשר בהמה. פירש הר״ב אבל קודם הפרק מותר לאכול כו׳ דמצוה בעלמא הוא לעשר בהמותיו דהעשירי קדש מאחר שקרא עליה שם. אבל הרשות בידו לאכלו בלא מעשר. לשון רש״י בסוף בכורות. ומ״ש אפילו הכי לא שחטי להו אינשי עד דמעשרן. וכתבו התוספות ואע״ג דלפני הזמן יכול לעשר ולשחוט ולמכור. כיון שקבעו חכמים זמן דרך הוא להמתין עד הזמן ולעשר הכל יחד. ע״כ. ומ״ש ניחא ליה כו׳ בדבר שאין חסר לו כלום. קשה קצת דהא ודאי חסר ליה האמורים שמקטירין על המזבח דבחולין הותרו לכל מלאכה. [*כל שכן האליה ויותרת הכבד דראוי אף לאכילה]. ובגמרא ליתא אלא ניחא ליה דליתעבד מצוה בממוניה. ויש לפרש בדבר שאין חסר בו כולי האי:

של שלש שלש סאין. כתב הר״ב שהרמב״ם כתב שממלאים שלש קופות גדולות של כ״ז סאין וכו׳ ובחנם דחק לומר כן [ע״כ] ואני אומר לא בחנם אלא על פי הירושלמי אמר כן דהכי איתא התם רבי זעירא שאל את רבי יאשיה כמה הוא שיעורן של שלש קופות אמר ליה נלמוד סתום מן המפורש תני ג׳ קופות של ג׳ ג׳ סאין של כ״ז סאין. ופי׳ הוא דשלש קופות דעליהן שאלו כמה הוא שעורן. על כרחך לאו אלו הנזכרים במשנה הן. דהא שעורן מפורש במשנה. אלא שלש קופות אחרות היו מלבד אלו ועליהן שאל. והשיב ילמד סתום מן המפורש דכיון דהני דמפורשין מחזיקין כל אחד ג׳ סאין ושלש פעמים תורמין הרי כ״ז סאין הלכך ודאי שלש קופות הראשונות מחזיקין כל כך שיוכלו לתרום מכולם כל הג״פ. ועיין בסוף פרקין. ולהרמב״ם תורמים את הלשכה דמתניתין על נטילת ממון מן הקופות הגדולות אומר כן. וכן פירש במשנה דלעיל. [*ועיין במשנה ד׳] ובתוספות דפ״ב דקדושין דף נ״ד לא הזכירו אלא שלש קופות בלבד כפשטא דמתניתין וכפירוש הר״ב:

וכתוב בהן אל״ף בי״ת גימ״ל. פירש הר״ב לידע איזה נתרמה תחלה. וממנה היו קונים כו׳ שמצוה בראשון. כלומר שהראשון משובח. וכדאיתא במגילה בגמרא דף כ״א ע״ב:

ולא במנעל ולא בסנדל. בגמרא פרק י״ב דיבמות דף ק״ב מייתי לה ומסיים בה לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה. [כדתנן סוף ברכות] ופירש״י כתיב (ישעיהו א׳:י״ב) מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי:

ואומר ומצא חן וגו׳. מאי ואומר. ועוד דיהודה ועוד לקרא. ונראה לי דאי מקרא דמרע״ה הוי אמינא דדרך עצה טובה הוא דקאמר לבני גד ולבני ראובן. ואנן שצריך תנן. ואילו אינו אלא עצה טובה הל״ל שראוי. ת״ש ומצא וגו׳ שהוא לשון צווי. ואיכא נמי קרא שלישי והוא מוקדם לשל שהע״ה ביהושע (כ״ב) אלהים ה׳ [הוא] יודע וישראל הוא ידע. ובירושלמי הביאו ונראה לי דמתניתין לא הביאו לפי דאין ללמוד ממנו כלל אלא שבני גד וראובן הוצרכו בעל כרחם לברר דבריהם לפני בני ישראל כדי שיחדלו מלעלות עליהם לצבא כאשר אמרו. והירושלמי לא הביאו אלא לומר דמצינו כן בתורה. בנביאים. ובכתובים. והא דקאמר בירושלמי איזהו חמור שבכולם והייתם נקיים. היינו דאפילו נקיון בעלמא קאמר. שהוא פחות ממצא חן ושכל טוב:

[*שלש פעמים. פירש הר״ב וכן דרך לשון חכמים ועיין מ״ש בס״ד במשנה י׳ פ״ג דפרה]:

שמא ישכח ויתרום כו׳. לא קאי אדסמיך ליה לא היה מחפה אלא אירישא קאי ומחפה בקטבלאות כדפירש הר״ב אבל לפירש הרמב״ם קאי אדסמיך ליה לא היה מחפה. שהוא מפרש על פי דרכו שהיו שם עוד שלשה קופות גדולות ששם כנסו בתחלה בכל א׳ ט׳ סאין כדלעיל. וקאמר התנא דכשתורם השלש קופות קטנות תורם הקטנה הא׳ מהגדולה הא׳ ומחפה הגדולה ותורם הקטנה הב׳ מהב׳ הגדולה וגם היא מחפה ותורם הקטנה הג׳ מהגדולה הג׳ ולא היה מחפה כדי שתהיה ניכרת שבה סיים ויתחיל ממנה בתחילה בפעם שנייה כשיכנס קודם עצרת ולא יתרום בתחילה בפעם ההיא מאותה שתרם כבר בתחלה בפעם הראשונה. וכתב בחבורו שבעצרת מתחיל בשלישית. ומסיים בשניה ואינו מחפה אותה שנמצא כשתורם בחג שמתחיל בה ונמצא שתרם א׳ ב׳ ג׳ הקטנות מכל אחד מן הגדולות:

לשם א״י וכו׳. וכתב הר״ב ומ״מ בכל פעם ופעם היו תורמין על שם כל ישראל על הגבוי ועל העתיד לגבות ופי׳ על הגבוי על שיש בלשכה ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה ועל העתיד וכו׳. רמב״ם ספ״ב מה״ש:

ד **וכל קרבנות הצבור**. כתב הר״ב לאתויי קטורת. ועיין משנה ה׳ פרק שביעי:

שומרי ספיחים. הקשו התוספות בסוף יבמות דף קכ״ב דהא דבר השמור אסור [כדתנן בפרק ט׳ דשביעית]. ואין להקריב למזבח אלא דבר המותר לישראל [כדאיתא בגמרא פרק אלו עוברין] [*וכתבתיו במשנה ו׳ פרק י׳ דמנחות וריש פרק ז׳ דחולין)] ותרצו שלא שומרין אותו אלא מונעין רגלי בהמה משם ומודיעים לבני אדם שהם לצורך ע״כ. [*ופירוש ספיחים כתבתי במשנה ה׳ ע״ב דכלאים]:

נוטלין שכרן וכו׳. פירש הר״ב דצורך קרבן כקרבן. ועיין משנה ה׳:

מתנדב שומר חנם. פירש הר״ב ואע״ג דקנה אותם מן ההפקר כששמרם חנם והביאם וכו׳. ויש להקשות דיתנדב לשמור ושלוחי בית דין יביאום והשתא לא קנה להם מעולם. ואפשר דסבירא ליה להר״ב כלישנא דבגמרא בסוף ב״מ [ד׳ קי״ח] דהבטה בהפקר קניא ואפי׳ לסוגיא דריש ב״מ שדקדקו שם התוספות דהא דההבטה קניא היינו שעשה מעשה כל דהו כגון שגדר גדר קטן ע״כ. ס״ל להר״ב שא״א לשומר שלא יעשה מעשה כל דהו. ור״י ס״ל לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה ולפיכך קרבן יחיד משתנה. וחכמים ס״ל דחיישינן כו׳. והתו׳ בב״ק פ״ג דף כ״ט ע״ב כתבו בד״ה כשהפכה למטה מג׳ אין ראיה מכאן דהגבהה בפחות מג׳ קניא דהפקר שאני דהבטה קני משמע נמי דס״ל כהך לישנא וא״ת ומ״ש הכא דחיישינן שמא לא ימסרם יפה משקלים דמקבלין מנשים ועבדים וקטנים דתנן במשנה ה׳ פ״ק ולא חיישינן כו׳. ואפשר דשאני שקלים שאין גופן קרב וכשמשתנין שיקנו בהן דבר הקרב נשתנה נמי לשל צבור. מיהו לשון הר״ב דלעיל שם דבעינן שימסרו יפה יפה. וא״כ כולה מלתא בדידהו תליא. ר״ל באותן המוסרים. ואפשר לחלק בע״א דהכא דעומר ושתי הלחם אחת בשנה איכא למיחש שלא ימסרו יפה אלא נוח להם שיקריבו משלהם שכן פירש״י הטעם בגמ׳ דבבא מציעא. אבל שקלים דלקרבנות דכולה שתא. ליכא למימר נוח להם כו׳. ואתא שפיר נמי ללישנא בתרא דב״מ דהבטה בהפקר לא קניא. ולאותו לשון טעמייהו דרבנן שתקנו שכר כדי שיהיה קול ולא יבואו בעלי זרוע ליטול משם וכשמוחלין נמצא שיש לשומרין אותן מעות בתרומה ואין לצבור חלק בהן. ולפי זה אין לחלק משום שאין גופן קרב. והרמב״ם בחבורו כתב כהך לישנא. וכן פסק בהבטה דלא קניא בהפקר בסוף פ״ב מהלכות נדרים אף ע״ג דבפירושו פירש כהר״ב. גם הרא״ש פסק כלישנא בתרא. ואף ע״ג דכתב בפרק המניח דברי התוספות. ונ״ל לפרש דהכי קאמרי התוספות דהפקר שאני דהא איכא לישנא דס״ל דהבטה קנייא. ובירושלמי פריך מעצי המערכה דמשנה ה׳ פרק ד׳ דתענית דיחידים מתנדבים [ותנן נמי סוף פ״ו דמכילתין האומר הרי [עלי]]עצים וכו׳] ומשני דר׳ יוסי הוא. א״נ ד״ה היא דכי פליגי בגופו של קרבן אבל במכשירי קרבן כולי עלמא מודו שהוא משתנה מקרבן יחיד לשל צבור:

כבש פרה. עיין משנה ו׳ פ״ג דפרה וכבש שעיר עיין [*במשנה ד׳ פרק ו׳ דיומא. ועיין] בפירוש הר״ב משנה ז׳ דמנחות פי״א:

ולשון שבין קרניו. דאסמכינהו אקרא כמ״ש בפ״ד דיומא בס״ד ואיכא לספוקי בלשון שבשעיר הנעשה בפנים כדתנן התם ובלשון שקושרין בפתחו של היכל כדתנן התם ספ״ו:

וחומת העיר וכו׳. באין משירי הלשכה. עיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ה דנדרים:

אין משתכרין בשל הקדש. פי׳ הר״ב שאין עניות כו׳ הכי איתא בפרק שני דייני דף ק״ו ע״ב. ועיין עוד טעם אחר בסוף פ״י דערכין ע״פ הירושלמי:

לקין המזבח. פי׳ הר״ב כמו שדרך בני אדם כו׳. וז״ל הרמב״ם וקין שם לימו׳ חמה [מל׳] בקין ובחורף [יהיה] ופירות*) הקין ר״ל התאנים והענבים ששוטחין ומייבשין אותן ואוכלין כו׳:

מותר תרומה לכלי שרת. כתב הר״ב מקרא דריש ליה דכתיב ואת שאר וכו׳ ואיזהו כסף שיש לו שיריים הוי אומר זו תרומת הלשכה. ואע״ג דאיכא שירי הלשכה עצמה ואימא אותן שיריים. משני לה בגמ׳ דפרק שני דייני דדריש ה׳ דהכסף כסף הראשון. כלומר שנתרם ולוקח ראשון מה יהיה שאר ממנו

יהיה לכלי שרת ולעיל מהך פריך בגמרא דהא כתיב במלכים (ב' יב) אך לא יעשה בית ה' ספות וגו' כי לעושי המלאכה יתנוהו. קשו קראי אהדדי ל"ק כאן שגבו לבדק הבית והותירו. לב ב"ד מתנה עליהן לעשות מהמותר כלי שרת. כאן שגבו ולא הותירו:

מותר נסכים. פירש הר"ב גזברי ההקדש היו ממציאין כו' ואם קבל עליו כו' כדתנן בסוף פרקין. וע"ש. ואין זה משתכר בשל הקדש. אלא שההקדש קרוב לשכר ואין לו הפסד. והראב"ד כתב בפ"ז מה' כלי המקדש. ואע"פ שאמרו אין משתכרין בשל הקדש. ה"מ פירות שהוא כעין גנות והוא דרך עניות. אבל נסכים שהן צרכי צבור לוקחין ואם הותירו מוכרין ליחידים:

מותר הקטורת כו'. פירש הר"ב להקטירה. כלומר כדי להקטירה כו' ול' רש"י להכשירה בפ"ק דשבועות דף י' ע"ב. ומ"ש הר"ב שהיתה נעשית שס"ח מנים צא וחשוב בסדר פטום הקטורת. ובריייתא היא פ"ק דכריתות דף ו'. ופירש הרמב"ם בריש כריתות דהלכה למשה מסיני הם משקל הסממנים. ומ"ש הר"ב דבכל שנה פשוטה היה מותר. ואף על פי שהיו צריכין למלאות מהן לשנים מעוברות מכל מקום צריכין היו לחדש בר"ח ניסן כדי שיהיו מתרומה חדשה. תוספות פ"ק דשבועות:

מפרישין ממנה שכר האומנים. פירש הר"ב [*ומזכין המעות כי'] והרי הן חולין. דבלא חולין א"א לפדותה ממעות תרומה החדשה. שאין הקדש מתחלל על הקדש כ"כ רש"י בשבועות לעיל מהך מתניתין דמייתי התם. ומ"ש הר"ב ואע"פ שאין הקדש כו' דב"ד מתנה כו' הכי איתא בגמרא דשבועות. ובריש פרקין פירש טעם אחר:

ומחללין אותה על שכר האומנין. פי' על המעות שהופרשו לשכר האומנים ובנ"א גרס בהדיא מעות האומנין [*וכן היא הגירסא שלנו לקמן במשנה ו']:

ולוקחין אותה מתרומה חדשה. וכתבו התוספות וא"ת למה לי כולי האי. יתנו הקטורת מתחלה לאומנין בשכרן. ומיהו לבן עזאי דלקמן דאמר אין הקדש מתחלל על המלאכה ניחא. ואפילו לרבי עקיבא נמי דאמר [הקדש] מתחלל על המלאכה ה"מ בקטורת דיחיד כגון במקדיש נכסיו כו' כדלקמן אבל בקטורת של צבור החמירו טפי א"נ הכא איירי בשכר פטום אומני הקטרת של שנה חדשה וצריך לתן להם מתרומה חדשה ע"כ:

המקדיש נכסיו והיו בהם כו'. וה"ה למקדיש הדברים עצמן כמ"ש במשנה ב' פ"ה דנזיר:

והיו בהן דברים ראויין לקרבנות צבור. פירש הר"ב כגון קטרת או יינות שמנים וסלתות. ותימה דבמשנה ח' תנן לשיש בהן יינות שמנים כו' שימכרו כו'. ובגמרא פ"ק דכריתות דף ו' מייתי למתני' דהכא ואמרינן מאי נינהו. אי בהמה תנא לה [במשנה ז'] אי יינות שמנים וסלתות [עיין במשנה ח' ומ"ש שם בס"ד] תני לה. ומסיק בסממני הקטרת דאי קטרת עצמה לא נעשית בחוץ. ובמותר הקטרת שניתן לאומן בשכר ולא הספיקו ללקחו ממנו עד שהקדישה לא מוקים לה משום דל"ג במשנתינו. וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה. אבל לגי' הספרים נוכל לפרש מותר הקטרת. וכן בירושלמי מוקי למתניתין במותר הקטורת. ובכ"מ פ"ה מה' ערכין נשמט מראה מקום על מתניתין דהכא. וגמ' פ"ק דכריתות:

אמר לו בן עזאי וכו' כתב הר"ב והלכה כבן עזאי. וז"ל הרמב"ם ומאמר בן עזאי שוה למאמר הנקדם בקטרת. ולפיכך אני אומר הלכה כבן עזאי עכ"ל. דאל"ה הא קי"ל הלכה כר"ע מחברו. אבל לדברי התוס' דלעיל אין לפסוק כבן עזאי מהאי טעמא:

וחוזרין ולוקחין כו'. אתיא ככ"ע [*וכן ה"נ ואם לאו כו' כדלעיל. אלא שהמשנה קיצרה]:

יינות שמנים ועופות. ול' הר"ב יינות שמנים וסלתות והכי איתא בגמ' פרק קמא דכריתות דף ו' [*אלא שהר"ב כתב גם כן ועופות וכן] הרמב"ם כתב יינות שמנים סלתות ועופות וכ"כ בפ"ה מהל' ערכין [*ועי' מ"ש במשנה ו' בס"ד]:

רבי אלעזר. ה"ג הר"ב ר' אלעזר בלא יו"ד וכתב בכ"מ שהוא ר"א בן שמוע:

משערין. פי' הר"ב פוסקין שער. וכתב הרמב"ם שהוא מלה עברית. כמו שער בנפשו. [משלי כ"ג ז'] וענינו שנותנין שעור לאותו דבר:

המקבל עליו. פי' הר"ב הגזברים היו מקדימים מעות לחנוני והיה החנוני מקבל עליו כו'. עיין בפרק דלקמן במשנה ד':

לספק. לשון הרמב"ם וענין לספק שימכור לנו כדי צרכינו וספוק הוא השלמת הצורך תרגום ומצא להם היספקון להון. ועברי ממש אם ישפק עפר שומרון (מלכים א כ':י') במלאת שפקו (איוב כ':כ"ב) ואם הוא בשי"ן:

סלתות. פירש הר"ב יינות שמנים וסלתות ותנא חדא נקט. אי נמי לפי שהסולת עיקר והשמן טפל שהוא נבלל בתוך הסלת. וכן יין נמי טפל לאכילה הלכך נקראו כולם בשם סלתות ע"ד מאמרם כל סעודה נקרא ע"ש הלחם. ועיין ר"פ דלקמן:

עמדו משלש יספק מארבע. עיין מ"ש במשנה ד':

משלש ועמדו מד' יספק מד'. פירש הר"ב דלא גרע מהדיוט דלא קני אלא במשיכה. ואכתי קשיא אמאי יספק מד' דתינח שהגזברין אינם מחוייבין לקבל ממנו מג' לפי שלא משכו אבל שיהא מחוייב לספק בד' לאו טעמא קאמר אלא נראה שכך הוא תנאי ב"ד שיהא מחויב לספק בד' כפי השער ושלא

יצטרכו הגזברין לטרוח ולילך למוכרים אחרים והיינו נמי טעמא דאחריות ההתלעה והחימוץ על המספק ואפילו משך הגזבר כמ״ש הר״ב לקמן ויש ראיה מספ״ז דתנאי ב״ד הוא ע״ש בפירוש הר״ב:

ואם החמיץ יין וכו׳. עיין מ״ש בריש דמאי בס״ד ולא ידעתי למה לא זכרה הרמב״ם בפרק ז׳ מהלכות כלי המקדש כי שם מקומה וגם לא ראיתיה בשום מקום מחבורו. ובפירושו ספ״ז דמכילתין כתבה:

ה אלו הן הממונים וכו׳. פירש הר״ב [*דהנך גברי דחשיב לא בזמן אחד היו אלא] החסידים והכשרים שבכל דור הוא מונה שא״א שאלו הנזכרים שהיו ממונים בכל זמן הבית. דבכל דור ודור היו משתנים הממונים ועיין בספ״ג דיומא. [*אבל מ״ש הר״ב דלא בזמן אחד היו שכן לשון הירושלמי חד אמר כשירי דור ודור הוא מונה וסברא בעלמא הוא. שמכיון שמונה כל הכשרים שכמעט נמנע הוא לומר שכל היותר כשרים היו הכל בדור אחד] יכתב עוד ורבותי פירשו כו׳ [*אפשר שנתכוין לבעלי התוספות דמסכתא מנחות פרק רבי ישמעאל סוף (מנחות דף ס״ד) אדת״ר כשצרו מלכות בית חשמונאי זה על זה כו׳ א״ל מרדכי כו׳ דפירש רש״י מרדכי שהיה בימי אחשורוש. וכתבו התוספות דתימה הוא לומר שהאריך ימים כל כך ונראה על שם מרדכי הראשון היו נקראים הממונים על שמו לפי שאינם [ממנים] אלא בקיאים בעלי שכל ומדע עכ״ל ולמד הרב לומר כן על כולם. ויש לתמוה שאף שכתב פירוש הירושלמי תפס ג״כ פירוש רבותיו. ולמה לא תפס ג״כ לאידך פירוש דבירושלמי דחד אמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו. ועוד הסברא הפשוטה היא נוטה כך יותר משני הפירושים האלו דמסתמא המונה מונה אותם שבדורו]:

על הנסכים. הר״ב כתב הסלתות והיינו הך כמ״ש בס״פ דלעיל. וכ״כ הרמב״ם בפ״ז מהלכות כלי המקדש דזה שעל הנסכים היינו על היין והסולת. וזה שלא כתב שמן לפי שהשמן נבלל בסלת כמ״ש בלול בשמן. וכך עשה ברפ״ב מהלכות מעשה הקרבנות שכתב היין והסלת שמביאין עם הקרבן הם הנקראים נסכים והסלת לבדה נקראת מנחת נסכים ולא הזכיר שמן וז״ל בהקדמתו למסכת מנחות והדבר הנקרא מנחת נסכים הוא סולת בלול בשמן זית. והנסכים הוא היין שמקריבין עם העולה אי השלמים ג״כ והוא מה שנאמר ויין לנסך ולפעמים קוראין לכל ר״ל הסולת בלול והיין נסכים דרך העברה בשמות לפי שאין היין בלא סלת ולא סלת בלא יין. וכולן תכסיסי קרבן ר״ל העולה והשלמים ע״כ ועיין [*משנה ה׳ פ״ז דלקמן וכן] משנה ד׳ פ״ט דמנחות:

[*שהיה פותח בדברים ודורשן. כדמפרש בגמרא פרק ר׳ ישמעאל דמסכת מנחות דף ס״ד דהוה עובדא בתלת נשים דאייתו ג׳ קינין חדא אמרה לזיבתי וחדא אמרה לימתי וחדא אמרה לעונתי סבור מינה זיבתה זיבה ממש וכו׳ וכלומר דכולהו חדא חטאת וחדא עולה. א״ל מרדכי שמא בזוב סיכנה*) [שהיתה שופע׳ דם יותר ונסתכנה למות ונדבה להביא עולת נדבה] שמא בים סיכנה שמא בעינה סיכנה בדוק ואשכח. ומ״ש הר״ב שהיה בולל כו׳ מפרש התם כאותו ששנינו שם שהביאו מעין סוכר ומגנות [צ״ל ומגגות] צריפין דאילו דידע ע׳ לשון כולהו סנהדרין נמי ידעי ע׳ לשון]:

בן בבי על הפקיע. פי׳ הר״ב להלקות הכהנים והלוים כו׳ והרצועה שמלקין בה נקראת פקיעה. ולכך נקראת פקיעה שאינה רחבה בראשה כשאר רצועות מלקות אלא מפסקת בראשה לרצועות דקות כדי שירגיש בה יותר. ופקיעה לשון פיסוק וסדקים כמו מבלאי מכנסי הכהנים [היו] מפקיעין לשון קריעה. כ״פ רש״י בפ״ב דיומא דף כ״ג. ואיתא התם אמר אביי מריש ה״א הא דתנן בן ביבאי ממונה על הפקיע אמינא פתילתא כדתנן מבלאי וכו׳ כיון דשמענא ולא עוד אלא שלוקה וכו׳ אמינא מאי פקיע נגדא. וכיון דבגמרא דידן דחי לה לפירוש דבירושלמי יש לתמוה על הר״ב שהביאו אחר שפירש פרושא דגמ׳ דידן. ואולי מפני שראה שהשיג הראב״ד בפ״ז מהלכות כלי המקדש והקשה על שלא מנה הרמב״ם הממונה על הפתילות ס״ל הר״ב דקסבר הראב״ד דאביי ה״ק מריש ה״א כהירושלמי כיון דשמענא אמינא וכו׳ כלומר ואיכא למימר הכי וכמסתפק בפי׳ הוא אומר כן וזוהי השגתו של הראב״ד דכיון דאביי לא הכריע בפי׳ פקיע מאי היא. ה״ל להרמב״ם לכתוב ב׳ הפירושים. [ומ״ש הר״ב להלקות הכהנים והלוים לא דק דלא מצינו להא אלא גבי לוים במשנה ב׳ פ״ק דמדות]:

על הצלצל. פי׳ הר״ב כלי שיר [*כו׳ צימבל״ו בלע״ז וכן כתב במשנה ג׳ פרק ו׳ דתמיד וע״ש גם] עיין במשנה ה׳ פ״ב דערכין:

הוגרס בן לוי על השיר. פי׳ השיר שבפה רמב״ם פ״ז מהלכות כלי המקדש. וביומא. סוף פרק ג׳ קורהו הגרוס ושם פירש״י בן לוי כלומר מן הלוים:

[*ופנחס על המלבוש. והר״ב העתיק המלביש. וכן בסדר המשנה שבירושלמי ופנחס המלביש]:

אין פוחתין מג׳ גזברים ומז׳ אמרכלין. וכתב הר״ב דאיכא נמי ב׳ קתילוקין וכולהו יליף בירושלמי מן הכתוב שבד״ה ב׳ ל״א ויחיאל ועזזיהו ונחת [גיזברין] ועשהאל וירימות ויוזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו [מרכולין] פקידים מיד כוננהו ושמעי אחיו [קתילוקין] במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית האלהים ופירש ביפה מראה דאע״ג דבקרא לא נזכר כמה מהם הגזברים ומי מהן המרכולין הא פשיטא דהגזברים ג׳ שהרי הגזברים ממונים על דבר שבממון ואם כן בעינן ג׳ כדתנן בסוף פאה הלכך פסקיה לקרא דג׳ מינייהו הם הגזברין והשאר הם המרכולין והם ז׳ ובמנוי הקתילוק לא אתפרש אלא דבירושלמי איתא המלך וכהן גדול כשהוא חותם הגזבר חותם ונותנו לאמרכל אמרכל חותם ונותנו לקתליק קתילוקין חותם ונותנו

לכ״ג כ״ג חותם ונותנו למלך כו׳ ובערוך כתב ממונה על האוצרות אבל רש״י בסוף הוריות פירש כן על הגזבר ונראה דודאי כולן ממונים על האוצרות אלא שזה למעלה מזה. והקתילוק שהוא למעלה מהאמרכל לא היה לו שום טורח כי אם לחתום כמו המלך וכ״ג ומחשיבות הכ״ג שלא ימסור לו האמרכל לחתום אלא ע״י חשוב ממנו והוא הקתילוק ולשון הרמב״ם בפרק ד׳ מהלכות כלי המקדש. ועוד ממנין קתילוקין להיות לסגן כמו הסגן לכ״ג:

גזברין. פי׳ הר״ב והם פודים הערכים כו׳ כן לשון התוספתא וכלומר פודים את הנפדה מהן ומוציאין אותם הדברים הראוים להן להוציאן. הרמב״ם בחבורו שם. ועיין סוף פ״ח דערכין:

חוץ מבן אחיה כו׳. ותימא דפתחיה שעל הקינין ונחוניא חופר שיחין ג״כ בדבר שבממון היו ויחידים הם:

וארמית כתוב עליהן. לפי שהחותמות היו נותנין לכל הבא מן העם הצריך בן עזאי שיהא כתוב עליהן ארמית שרוב דבורן בלשון ארמית היה כמ״ש הר״ב. וכדי שהלוקח החותם ידע מה לוקח ואף ע״פ שאין כאן חשד שיתן לו חותם פחות ממה שנתן מעות מכל מקום אולי בטעות יתן כך ועל ידי זה שיכול הלוקח לקרות החותם לא יבא לכלל טעות. אבל במשנה ב׳ פ״ג לא פליג בן עזאי משום דסימני הקופות לא נמסר אלא לממונים על כך והם היו מגדולי וחשובי העם והיו מכירין בלשון הקדש ואף רבי ישמעאל דס״ל יונית היה כתוב עליהן לא מפני שכולם מגדולם ועד קטנם היו מורגלין בכך. אלא שהיו רגילין בו כמו בלשון הקדש. והר״ב כתב לעיל היו רגילין ביונית ולא כתב שרוב דבורם כו׳ כמו שכתב בכאן. אלא טעמא דרגילין היו בו כמו שהיו רגילים בלשון הקדש. וכך כתב הרמב״ם ברפ״ב דמגילה דלשון יוני היה מובן אצלם מפני שהם פירשו את התורה בלשון יון לתלמי המלך ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותו הלשון כמו לשונם ועיין משנה ה׳ פרק דלקמן:

זכר. פירש הר״ב איל כו׳ והכי קרי ליה במשנה ד׳ פ״ג דר״ה*):

גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים. ר״ל עזים מן הצאן כדכתיב בפרשת ויקרא ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים [*וכן עוד בפרשת נסכים שבסדר שלח לך] קאמר תנא דשוים בנסכיהם גדולים וקטנים וכן בכבשה בין גדולה וקטנה אבל בכבש דוקא בן שנתו דאילו גדול נסכי איל מביא והיינו דתנן חוץ מן האילים ולפי דחותם גדי מרובה משל זכר וכולל יותר וכמו שכולל חותם עגל הלכך בפירושא מפרש לה התנא קודם זכר ובהזכרתו לשמות החותמות הקדים זכר לפי שהוא גדול יותר מגדי:

חוטא משמש עם נסכי ג׳ בהמות. שנסכיהם ג׳ עשרונות בלול בט׳ לוגין כו׳ וג׳ רביעית ההין יין כדתנן במשנה ו׳ פ״ט דמנחות וע״ש. והר״ב קיצר וסמך שילמוד סתום מן המפורש. ומ״ש הר״ב דלת״ק נותנין למצורע עני חותם גדי וכ״כ הרמב״ם הקשה ר׳ ענשקן חפץ לוג שמן דלמתן בהונות [ושיריו נאכל לכהנים כדין קדשי קדשים. כמ״ש הרמב״ם בספ״ד מהלכות מחוסרי כפרה. ואם כן צריכין להיות על טהרת הקדש] מאין היה מביאו. והשבתיו דזהו שאמר בירושלמי בזה הלשון וכבן עזאי חוטא דל למה היה מביא לוגו עמו ברם כרבנן מביא גדי. ע״כ. נראה דלבן עזאי קאמר דלא צריך להביא עמו מביתו הלוג. אבל לרבנן שהיה מביא גדי היה מביא לוגו עמו מביתו ונעשה על טהרת הקדש:

בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים. פירש הר״ב שהיה ממונה לקנות נסכים וא״כ הוא ניהו החנוני שמקבל עליו לספק וכו׳ דכ׳ הר״ב בסוף פרק דלעיל. וז״ש הרמב״ם בכאן דלזה המותר דהכא רמזו בפרק הנקדם באמרו מותר נסכים והיינו התם במשנה ד׳ כמ״ש הר״ב בפירושו. וכ״כ גם כן בפרק ז׳ מהלכות כלי המקדש דזה שעל הנסכים הוא שמוכר הנסכים. ואי נמי י״ל דז״ש הר״ב לעיל חנוני היינו שסובר כפירוש הראב״ד דסבירא ליה דזה שעל הנסכים גזברות בעלמא הוא. והוא מתנה עם בעל הבית דהיינו החנוני לקבל עליו לספק וכו׳. וכן נראה לשון הר״ב בפירושו אשעל הקינין שכתב כלשון הראב״ד ולא כל׳ הרמב״ם שהוא שפוסקים עמו שימכור הקינים לקרבנות וכו׳ דאילו להראב״ד זה שעל הקינים מקבל המעות ופוסק עם בעל הבית שיספק וכו׳. ועיין סוף פרק ז׳ בפי׳ הר״ב. והשתא ז״ש בכאן שהוא ממונה לקנות וכו׳ רוצה לומר שיקנה מחנוני שמקבל עליו וכו׳ שזכרו לעיל. ולפי זה המותר דתנן הכא לאו אותו שזכר בפירוש משנה ד׳ פרק דלעיל אלא כשהותירו אמרינן דלמא זה שנתן מעות נתן יותר ממה שהיה צריך ליתן ונתכוין שיהא להקדש. ומ״מ ודאי שדין זה המותר הוא בכלל מותר נסכים דתנן התם אף ע״ג שלא הזכירו הר״ב בפירושו שם:

מפני הרמאין. פירש הר״ב שמא מצא חותם שנפל מחברו וכו׳ ועוד יש לחוש וכו׳. שני הפירושים כתב הרמב״ם אבל בחבורו פרק הנ״ל לא כתב אלא האחרון. וכתב בכ״מ דפירוש ראשון אינו נכון כל כך משום דאם כן למה להם לכתוב שם היום יכתבו שם בעליו ודי. ע״כ. דלתרי יוסף בן שמעון לא חיישינן. כדמוכח במשנה ג׳ פרק ג׳ דגיטין. עיין במשנה ג׳ פרק בתרא דבבא בתרא:

לשכת חשאים. פי׳ הר״ב שהיו נותנים בסתר וכו׳ וכדמתרגמינן קול דממה [דקה] (מלכים א י״ט:י״ב) קל דמשבחין בחשאי:

ו **[*ששם הארון נגנז**. ויראה לי דאינך שלא השתחוו היתירה משום דסבירא להו דארון גלה לבבל. וכדדייקינן בגמרא דיומא פ״ה ממשנה ב׳ דהתם]:

שהיה מתעסק כו׳. לשון הר״ב מתליע את העצים כו׳ [*כלומר בודק העצים המתולעים ומשליכם] ובעל מום כו׳ מדלא אמר עובד. רמב״ם. ועיין פ״ב דמדות:

וראה הרצפה שהיא משונה. כתב הר״ב והבין שנסתלקה משם והוחזרה וכפי׳ רש״י ביומא פרק ה׳ דף נ״ד ומוקים התם דבבית שני היה וכן הסברא ולא תנן בסוף תענית אלא ונחרשה העיר ועוד אפילו אם נאמר שהבית גם בכלל זה אפש׳ שלא היה אלא בשניה וכן בגמ׳ אההוא מתניתין תניא כשחרב [*נ״ל שצ״ל כשחרש] טורנוסרופס הרשע את ההיכל כו׳ וכן הרמב״ם בפ״ה [מה׳ תענית ה״ב] לא כתב אלא שחרש טורנוסרופס ההיכל ואת סביביו לקיים ציון שדה תחרש (ירמיהו כ״ו:י״ח) וכן במזמור קל״ז נאמר על אדום האומרים ערו ערו עד היסוד בה ועיין בגמרא תענית דף כ״ט:

כנגד י״ג שערים. שהיו משתחוים ומודים על נוי הבנין כ״כ הר״ר שמעיה בספ״ב דמדות:

שער העליון. לא אתפרש מה היה משמש:

שער הדלק. מ״ש הר״ב הוא שער לשכת העץ שהיתה בדרום העזרה א״א לכוונו שהרי בר״פ כתב בעצמו שלשכת העץ במקצוע מזרחית צפונית ועוד שאלו השערים בעזרת ישראל ולעיל פי׳ דהלשכה בעזרת נשים וכפירושו דלעיל תנן בפרק ב׳ דמדות [ד׳ לשכות] היו בע״נ כו׳ מזרחית צפונית היא היתה לשכת העצים כו׳ ובפרק קמא דמדות כתב הר״ב שער הדלק על שם שהיו מכניסין דרך שם עצים של מערכה הדולקים על המזבח נקרא שער הדלק [*וכדמסיים הכא]:

שער הבכורות. פי׳ הר״ב שמכניסים שם הבכורות הנשחטים בדרום פי׳ אף בדרום עיין פ״ה דזבחים [*ומ״ש במשנה ד׳ פרק קמא דמדות]:

שער נשים. פירש הר״ב שבו הנשים נכנסות כו׳ ועיין במשנה ה׳ פ״ק דסוטה:

ושתי פשפשין היו לו. [*פי׳ הר״ב שערים קטנים בתוך השערים הגדולים וז״ל הרמב״ם פשפשין דלתות קטנות שעושים בבתים הגדולים בעצם דלתות השערים הגדולים כדי שיהיו נוחין לפתוח בכל עת שירצו עכ״ל] ומ״ש הר״ב ואף על גב דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש וכו׳ דשער בית המוקד הוא אחד משערי הצפון דרבנן קחשבי להו מהנך שלשה דס״ל דבצפון בפרק קמא דמדות ולא פליגי אאבא יוסי אלא דמחסרי ליה חד בצפון וכן בדרום מחסרי שער העליון ואינך ניקבו בשמותן ובסידרן אבל בצפון מחסרי חד ושינו בשמותן שקראום ניצוץ וקרבן ומוקד. ועוד דהתוס׳ כתבו בפ׳ שני דייני דף ק״ו דלכולי עלמא היו י״ג שערים וז׳ היו גדולים וששה היו קטנים ובהא פליגי. דאבא יוסי סבירא ליה דכיון דבין כולם היו השערים י״ג הלכך כנגדם היו הי״ג השתחויות. ורבנן ס״ל דכיון דהגדולים לא היו י״ג לא היו השלש עשרה השתחויות כנגד השערים אלא כנגד הי״ג פרצות ועיין בסוטה:

ושנים במערב שלא היה להם שם. וכתב בעל כפתור ופרח בפרק ו׳ שעל שער האולם ושער ההיכל הוא דקאמר שזולתם שהזכיר יש להם שם על ידי מעשה שנעשה בהם ואלו השתים כלומר שער האולם ושער ההיכל לא היה שם על ידי מעשה שלא נעשו אלא לכניסה ויציאה ע״כ. ועוד כתב פירוש אחר ודחהו אבל דבריו הללו ג״כ אינם נראים כלל דהאיך אפשר לומר שיהיו שער האולם וההיכל בכלל שערי העזרה. ועוד הרי שער העליון גם כן זה שמו לא נקרא על שם שום מעשה אלא על שם מקומו. ואם כן אלו ב׳ השערים לפי דבריו יקראו בשמם על שם מקורם. ועוד לרבנן אמאי קא ממעטי אלו שני השערים. ואפשר לומר משום טעמא דכתיבנן דס״ל שאינם בכלל העזרה אבל להתוספות דלעיל שכתבו דבמנינא כולי עלמא לא פליגי. וכן במספר הגדולים והרי אלו ב׳ השערים גדולים היו כאשר נשנו במסכת מדות פרק ב׳ ופ״ג ופ״ד. אלא נראה לי דאלו ב׳ השערים בכותל מערבי של העזרה המקפת בית המקדש היו וקטנים היו ולא היו משמשין כלום אלא לעת הצורך הגדול כגון מפני האויבים וכיוצא בזה וטעמא שלא היו משמשין כלום לפי שמעוטו של העזרה היה במערב כדתנן בפ״ב דמדות ותנן התם מקום שהיה רוב מדתו שם היה רוב תשמישו ויחזקאל הנביא לא ראה שום שער במערב ופירש הר״י אברבנאל ב׳ טעמים אחרים האחד לפי שלא יכנסו אלא כנגד ההיכל להשתחות ולראות שם. וזה אינו במערב. והשני שהבא אל המזרח ישתחוה בהכנסו נכחו ואם יבא במערב ישתחוה במזרח נגד השמש והשם יתברך ירחיקם מתועבות העובדי כוכבים ומזלות ע״כ. והארכתי עוד בספר צורת הבית שחברתי על בניינא דיחזקאל בס״ד בסימן י״ב. [*ואף על פי שראיתי ביוסיפון לרומיים בספר המלחמות ספר חמישי פרק י״ד שכתב שלא היה שער כלל למערב כי אם חומה סתומה לגמרי. ע״כ. ומכיון שבבנינא דיחזקל לא היו שערים במערב ובהרבה דברים בנו בבית שני מעין בנין של יחזקאל כמ״ש הרמב״ם בפ״א מהלכות בית הבחירה היה קרוב לשמוע להיוסיפון אלא שאין לנו לזוז מקבלת חכמי המשנה]:

שעליהן מדיחין את הקרבים. עיין מ״ש בס״ד במשנה ג׳ פרק בתרא דמדות:

על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו. פי׳ הר״ב אחר שנאפה עד שיסדרוהו כו׳ ולפי ששהו זמן רב שאין אפייתן דוחה שבת כדסתם תנא בספי״א דמנחות. וכ״פ הרמב״ם בפ״ה מהלכות תמידין הלכך לא עשאו של כסף אע״פ שאין עניות כו׳ היינו נמי טעמא כדי שלא יתעפש [*וכמ״ש] במנחות פי״א משנה ז׳ [ועל מה שפירש הר״ב שם] שמיד שהניחו על של שיש הסירו והביאו לפנים וכו׳ יש להקשות עליו כמ״ש שם בס״ד:

שמעלין וכו׳. בפירש״י במגילה ר״פ בני העיר. תוספתא. מעלין בקדש דכתיב (שמות מ׳:י״ח) ויקם משה את המשכן בצלאל עשה ומשה שהיה גדול

הימנו הקימו. ולא מורידין. דכתיב (במדבר י״ו) את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח כי הקריבום לפני ה׳ ויקדשו וגו׳ כיון שהוקדשו הוקדשו. ע״כ. ופי׳ הר״ב אין מורידין אותו להניחו בשל כסף כלומר ולכך לא עשאו השלחן השני שבאולם משל כסף ויהיו השנים שבאולם כמו אותן שבכבש האחד של שיש והאחד של כסף:

וכתוב עליהן תקלין חדתין וכו׳. כטעמו של בן עזאי במשנה ג׳ פרק דלעיל והכא כ״ע סבירא להו דארמית כתוב עליהן כדי שכל הבא לתת מעות שידע להיכן יטילנו. אבל לעיל ת״ק סובר דהממונה נאמן שיתן לו חותם הראוי לו ולמטעי לא חיישינן:

זהב לכפורת. כתב הר״ב כלומר לכלי שרת שהמזרקות נקראו כפורי וכו׳. לפי שהכהן מקנח וכו׳ כמאן דמכפר ידיה בגלימא דחבריה. רש״י בעזרא א׳ ודברי הימים א׳ כ״ח ות״י על אכלה ומחתה את פיה [במשלי ל׳] אכלה ומכפרה פומהא:

ששה לנדבה. פירש הר״ב מותר חטאת ומותר כו׳ וכולן לנדבה. כדתנן טעמא במתניתין דלקמן. וכתב רש״י בסוף מנחות דף ק״ח וז״ל ואשם סתם היינו אשם גזילות. אשם מעילות. ולא מערב מותר דידיה בהדי חטאת. ואשם נזיר ומצורע לא מערב בהדי אשם סתם דזה בן שתי שנים. ואילו בן שנה. ואשם מצורע לא מערב בהדי אשם נזיר. דאשם נזיר בא להכשירו לנזירות טהורה. ואין נותנין מדמו לבהונות ואין טעון נסכים. ואשם מצורע נותנין מדמו לבהונות וטעון נסכים ובא להתירו במחנה. ע״כ. ובמותר קינין אין צריך טעם דהן עופות ואלו בהמות. ומ״ש באשם סתם מסתבר דלא אתא אלא לאפוקי דנזיר ומצורע אבל דשפחה חרופה ואשם תלוי נמי מותרן לשופר שכתוב עליו מותר אשם. ומאי דקשיא ממותר חטאת דלנדבה ממשנה ח׳ פ״ו דכריתות מפורש שם בס״ד. ומה שכתב הר״ב דששי נדבה סתם אע״ג דבגמרא דמנחות אין גם אחד מהנהו אמוראי דלימא הכי. דברי הר״ב כהרמב״ם. וכבר הקשה עליו בכ״מ פ״ב מהלכות שקלים מהירושלמי וכתב דבתוספתא מכוון כדבריו. ונראה. שבירושלמי יש ט״ס עכ״ד. ואילו זכר הכ״מ דברי הבבלי לא היה אומר שהירושלמי הוא ט״ס. אלא נ״ל דהרמב״ם תופס עיקר התוספתא לפי שהיא ברייתא. והני לישנא דבגמרא אמוראי קאמרי להו:

[*אשתקד פירשתיו במשנה ג׳ פ״ו דב״ב]:

וחכמים אומרים קינין אחד חטאת וכו׳. פירש הר״ב דסברי דבשופר של קינין משימים דמי קיני חובה וכו׳ ואין הפרש ביניהן בין תורים או בני יונה. הרמב״ם:

משני גזירים. פי׳ הר״ב אבל הרוצה להביא אפי׳ עץ אחד יביא. ירושלמי מתניתין אמרה כן שזה קרבן בפני עצמו. וזה קרבן בפני עצמו. דתנן [יומא פ״ב] ושנים בידם שני גזירים. [*ועיין במשנה ג׳ וד׳ פרק י״ג דמנחות]:

ואומר כסף חטאת וכסף אשם [וגו׳] לכהנים יהיו. כתב הר״ב וא״א לומר דכסף שקדש וכו׳ יהנו ממנו הכהנים. אלא על כרחך ה״ק יעשו ממנו דבר כו׳ והיינו עולות וכו׳ דאין לומר שיביאו חטאות ואשמות עצמן. כלומר שימכרו לצרכי חטאות ואשמות והוו נמי לכהנים שנהנים בבשרם שאוכלים. דאם כן מאי לכהנים לחטאות ואשם יהיו מבעי ליה וליכא למטעי דה״א דבכסף חטאת גופיה ולא במותר מיירי. דאי הכי מאי למימרא. ומדלא קאמר לחטאת יאשם במאי איירי אלא בעולה דעורה לכהנים דלא מסתבר ודאי דקאמר לכהנים יהיו כולה. הואיל ותחלת הקדש הכסף למזבח נמי כדכתב הר״ב וא״א לומר כו׳ והא דכתיב לא יובא בית ה׳ כלומר לבדק הבית:

ז **קרוב לשקלים יפלו לשקלים**. כתב הר״ב והאומר ורב וקרוב וכו׳ דרוב נמי דאורייתא דכתיב (שמות כ״ג:ב׳) אחרי רבים להטות והתם דאמר קרא והעיר הקרובה בדליכא דנפישא מינה. ולרובא דעלמא נמי ליכא למיחש כגון שיושבת בין ההרים דאין דרך רוצחים לבא ממקומות אחרים לכאן. גמ׳ פ״ב דב״ב ד׳ כ״ג. ועיין במשנה ד׳ פ״ק דביצה:

[*מחצה על מחצה יפלו לגוזלי עולה. מ״ש הר״ב בשם הירושלמי דב״ד הממונים כו׳ עיין בסוף פרקין מה שכתבתי שם בד״ה ועל הקינין:

אחר הקרוב להקל. ואצ״ל להחמיר. ובסדר המשנה דירושלמי ל״ג להקל. וכן הובאה שם בגמרא]:

לפני סוחרי בהמה. ר״ל בירושלים. רמב״ם:

לעולם מעשר. כתב הר״ב לפי שעולי רגלים כו׳ ומניחין אותן לקרוביהן כו׳ לאכול אותן כו׳ פי׳ רש״י פ״ק דפסחים ד׳ ז׳ בטובת הנאה ונימוקו עמו דהא קי״ל מתנה כמכר לענין מעשר שני ואסור. ועיין בריש מסכת מעשר שני. והרמב״ם כתב לפי שבני אדם עולין שם במעות מעשר שני לקנות בהן בהמות על הרוב. ומ״ש הר״ב שהרי כמה אנשים לוקחים מתגר אחד. וז״ל התוס׳ שם דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות:

בהר הבית חולין. וא״ת לפי׳ הראשון שפירש הר״ב בסוף ברכות דאפונדתו אזור חלול שנותנין בו מעות ותנן שלא יכנס בו להר הבית וא״כ מסתמא של הקדש הן ונפלו מן המביאים שקליהם ללשכה. כבר כתבו בתוס׳ בב״מ ד׳ כ״ו [ובפסחים דף ז׳] דאין אסור ליכנס אלא במעות הצרורים לו בסדינו דנראה שנושא אותם לסחורה וגנאי הוא ובענין זה אפי׳ של הקדש אסור. אבל בידו אפי׳ הם של חולין מותר ליכנס. ע״כ. וא״ת אכתי נימא דשל תרומת

הלשכה הן כבר כתב הרמב״ם ע״פ הירושלמי דחזקה דאין כהן מוציא מעות מתרומת הלשכה עד שהוא מחללן על הבהמה וכל מה שיפול ממנו *) חולין הוא מה שאחר כך הוציאוהו מן הלשכה:

וחתיכות חטאות. הר״ב כתב ג״כ אשמות. לפי שדין אכילת שניהם שוים כדתנן בפרק איזהו מקומן:

זה וזה תעובר צורתו. מ״ש הר״ב לפי שנפסלו בהיסח הדעת ואסורים באכילה ואם הוא עולה [*א״צ לזה שהוא כולו כליל לאישים כדתנן באיזהו מקומן. ואם הוא חטאת] נפסלו בלאו הכי שמא לנו. [*והרמב״ם לא כתב אלא מפני חשש שמא עבר זמנו וכתב עוד] ומיהו נ״מ לאם עבר אדם ואכלו. אם אכל מה שנמצא בירושלים אינו חייב כלום לפי שהוא שלמים. ואם אכל כהן החתיכות הנמצאות בעזרה אינו חייב כלום. עד כאן:

תעובר צורתו. מ״ש הר״ב ועבור צורתו דשלמים היינו עד יום שלישי. כלומר אף ע״פ שהשלמים אסורים באכילה מתחלת ליל ג׳ כמ״ש במשנה ז׳ פרק חמישי דזבחים. עבור צורתו אינו אלא ביום ג׳ כדיליף בזבחים דף נ״ו מדכתיב (ויקרא ז׳:י״ז) ביום השלישי באש ישרף. ביום אתה שורפו. ואי אתה שורפו בלילה:

חתיכות מותרות. כתב הר״ב אבל בעיר שיש בה נכרים אפילו חתיכות אסורים. ומסתברא דאפילו מיעוט נכרים קאמר. וכן כתב הרמב״ם בפירושו דאפילו נכרי. ויהיב טעמא כי העיקר אצלנו. בשר שנתעלם מן העין אסור. עד כאן. ורב אמר הכי בפרק גיד הנשה ולהחמיר קאמר ולא מדין המשנה. ומשום הכי לא אזלינן בתר רובא כבכולהו דמתניתין. ומיהו קשיא לי דלרב אפי׳ אין כאן נכרי אלא הניחו במקום שעופו׳ או שרצים יכולים להביא אחרת במקומה אסור. וכמבואר בדברי הרמב״ם עצמו בפ״ח מהלכות מאכלות אסורו׳. וצריך עיון. [*ועוד דבמ״ט פ״ב דמכשירין כתב הר״ב דאין הלכה כרב]:

זכרים עולות. ודלמא זבחי שלמים הן והאיך מקריב האברים ומסיק דממתין לה עד שתומם ומייתי שתי בהמות ומתנה. ודלמא תודה היא. דמייתי נמי תודה. והא בעיא לחם דמייתי נמי לחם. ודלמא אשם הוא אשם בן שתי שנים ואשתכח בן שנה. ודלמא אשם מצורע הוא. אשם נזיר הוא. לא שכיחי. ודלמא פסח הוא. פסח בזמנו מזהיר זהירי ביה. ושלא בזמנו שלמים הוא. ודלמא בכור ומעשר הוא למאי הלכתא למיכלינהו במומן. הכי נמי במומן מתאכלי. גמרא פרק שני דקדושין ד׳ נ״ה:

נקבות זבחי שלמים. דלמא תודה היא דמייתי תודה. והא בעי לחם. דמייתי נמי לחם. ודלמא חטאת היא. חטאת בת שנתה ואשתכח בת שתי שנים. ודלמא חטאת שעברה שנתה. לא שכיח. אשתכח בת שנתה מאי אמר אביי בת שנתה כחטאת ודאי כונסה לכיפה והיא מתה מאליה. גמרא שם. ופסקה הרמב״ם בפרק ו׳ מהלכות פסולי המוקדשים ועיין שם:

רבי יהודה אומר הראוי לפסחים פסחים. כתב הר״ב והמוצאו מותר לו להקריבו לפסחו ואם יבא בעליו אחר כך יתן לו דמיו. ואין להשהותה אצלו עד שיבא דהוי דבר שאין עושה ואוכל דימכר כדתנן במשנה ז׳ פ״ב דב״מ ובקדשים אי אפשר להמכר:

נסכיה. פי׳ הר״ב שלשה עשרונים וכו׳ וה״נ השמן והיין הראוי להן [*ועיין מה שכתבתי ברפ״ה]:

משל צבור. ובכל מקום שאומר משל צבור הכוונה בו שיביא מתרומת הלשכה רמב״ם. סוף פרקין. וכן כתב הר״ב לקמן גבי קינין ורש״י פרק ד׳ דמנחות לענין חביתין וכתב בכ״מ בפרק ד׳ מהלכות שקלים לפי שאלו בכלל מה ששנינו בריש פרק ד׳ שכל קרבנות צבור באין מתרומת הלשכה:

וזה אחד מהן. וזה שאמרנו אחד מהן והדר מפרש לאינך שש נכרי כו׳ רש״י פרק ד׳ דמנחות דף נ״א. ועל המלח ועל העצים שנים כ״כ רש״י פרק ג׳ דמנחות דף כ״א. [*וזה נראה סותר לדבריו דבפרק ד׳ דא״כ יהיו ז׳ בלאו הא דלעיל. ולפי שלשון משנתינו וזה אחד מהן אין לו טעם אלא כדפירש רש״י בפרק ד׳ לכך צ״ל דז״ש שנים לאו למימרא שלענין חשבון השבעה הם שנים אלא חושבנא בעלמא קאמר אלו שנים]:

נכרי ששלח עולתו. כרבי עקיבא דס״ל דאין מקבלין מהן אלא עולה כמ״ש במשנה ה׳ ריש פ״ק. ותנן הכא דנסכין קרבין משלו הא דקאמר רבי עקיבא עולה. עולה וכל חברתה קאמר דהיינו נסכים. אבל נסכים לחודייהו לא. כדאיתא בגמ׳ דמנחות פרק ז׳ דף ע״ג:

ממדינת הים. דברו חכמים בהווה דבא״י בזמן הבית לא שכיחי נכרים כולי האי. ועיין ריש פרק דלקמן. והרמב״ם בפ״ד מהלכות שקלים העתיק ממדינה אחרת אפשר דבא לומר שאם הוא עמנו במדינה אומרים לו הבא נסכיה. [ועיין למטה בד״ה ר׳ יהודה]:

וכן גר שמת וכו׳. דאילו ישראל שמת הוי מקרבי יורשיו נסכיו כן כתב רש״י במנחות דף נ״א והכי תנן בסוף פרק ט׳ דמנחות. ועיין שם ולקמן בסמוך:

[*אם יש לו נסכים. שהפרישן בחייו דלאחר מיתה הוי הכל הפקר תוס׳ דמנחות פרק ד׳ דף נ״א]:

ותנאי בית דין הוא. הואיל וזה אינו תנאי בית דין ממש. אלא דאוקמוהו אדאורייתא כדפירש הר״ב דקדק התנא לחזור ולשנות ותנאי בית דין אלא דקשיא מאפר פרה דלקמן דה״ל נמי למתני הכי וכי תימא דמשום פלוגתא דר״י תנא הכי קשיא מקינין דלקמן. [*ומיהו י״ל דלהכי תנא הכא ותנאי ב״ד

הואיל ואיתא לתרתי דאוקמוה אדאורייתא וגם פליג ר״י משא״כ פרה דלקמן דאע״ג דאוקמוה אדאורייתא כי הכא אבל לית ביה פלוגתא. וקינין אף על גב דאית ביה פלוגתא לית ביה אוקמתא אדאורייתא]:

קריבה משל צבור. כתב הר״ב כיון שראו דקא מדחקא לשכה התקינו דנגבו מיורשים. ויכולים לתקן כן לפי דאדעתא דהכי ממנין כהן גדול שיהיו נכסיו משועבדים שאם ימות שיורשיו יתנו מנכסיו החביתין דודאי מסתברא דאם לא ירשו שלא יהיו מחוייבין להביא מביתם ולהכי קרו להו יורשים:

רבי יהודה אומר וכו׳. הר״ב פסק והלכה כרבי יהודה והדין עמו דר״י ור״ש הלכה כר׳ יהודה כדאיתא בפרק מי שהוציאוהו (עירובין מו:) וקשיא על הרמב״ם שכתב ואין הלכה כר׳ יהודה. וכן בפ׳ רביעי מהלכות שקלים כתב כר׳ שמעון. אבל בפרק ג׳ מהלכות תמידין פסק כר׳ יהודה. וכן בפירושו לסוף פרק ד׳ דמנחות כתב הלכה כרבי יהודה וכתב בכסף משנה מהלכות שקלים דמ״ש בשקלים לאו דוקא אלא אגב גררא דאינך שהם תנאי בית דין נקטה. עד כאן. והדין עמו שכן צריך לומר גם כן לעיל מהך בנכרי. שהעתיק נמי משנתינו דלא שלח עמה דמי נסכים. דמשמע הא שלח מביאין [מה] ששלח. ובפ׳ ג׳ מהלכות מעשה הקרבנות פסק דנכרים אין מביאין נסכים אלא דבשקלים אגב גררא נקטה ובלשון הר״י קורקוס שהביא כ״מ בטעם להרמב״ם שפסק דלא כמשנתינו ראיתי שערוריה שכתב שסמך אמשנה ובריית׳א שבריש תמורה וכתב שבמשנה אמרו ואין מביאין עליהן נסכים. ושינה ושילש פעמים רבות להזכיר המשנה ובמחילה מכבודו שהמדפיס הטעהו שהדפיס מתניתין על פיסקא דברייתא ולאו משנה היא כלל:

ושלימה היתה קריבה. מסקינן בגמ׳ סוף פרק ד׳ דמנחות דבין בבקר בין בערב ואין כופלין שמנה ולבונתה. כמו שכתב הרמב״ם בפרק ג׳ מהלכות תמידין:

שיהו הכהנים נאותין בהן. פי׳ הר״ב אבל לאכילת חולין כו׳ כדי שיהו הקרבנות נאכלין על השבע. בת״כ. ומייתי לה במנחות פרק ג׳ דף כ״א והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו וגו׳. ובסיפא כתוב יאכלוה רישא בזמן שהיא מעוטה יאכלו עמה חולין ותרומה וסיפא יאכלוה לבדה בזמן שהיא מרובה:

שלא יהו מועלין באפרה. מ״ש הר״ב כיון דחזו דקא מזלזלו בה בפרק ד׳ דמנחות בגמ׳ דף נ״ב וקא עבדי מיניה למכתן פירש״י דאפר מרפא מכה וז״ש בפי׳ הרמב״ם בחברותיהן צ״ל בחבורתיהן*):

ועל הקינין הפסולות. פירש הר״ב המחוייבים קינין מביאים כו׳ והולכין להן כו׳ וצריך לומר דתקנת נביאים ראשונים במעמדות קאי נמי אקרבנות יחיד כגון הקינין דאל״ה היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו כדתנן כל זה במשנה ב׳ פרק ד׳ דתענית:

ח **כל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורין**. דאילו חוץ לירושלים גזרו על ספק רוקין. כדתנן במשנה ה׳ פרק ד׳ דטהרות:

ובשעת הרגל. פירש הר״ב שרוב ישראל טהורין כי העיקר אצלינו כל ישראל חברים ברגל. הרמב״ם. וכתבו הר״ב במשנה ו׳ פרק ג׳ דחגיגה:

כל הכלים הנמצאים בירושלים כו׳. דחוץ לירושלים גזרו כדתנן פרק ד׳ דטהרות:

דרך ירידה כו׳ טמאים. הא דכל העיר טהורין ודתנן דרך עליה טהורים דייק הכי הא דגזייתא [טמאים] פירוש מבואות קטנות שהיו סמוך לדרך ירידה ועלייה ופעמים שהיו יורדין דרך אותם מבואות ופעמים עולין והנהו טמאין מספק. גמ׳ פסחים דף י״ט ע״ב:

[*שלא בדרך ירידתן עלייתן. והר״ב העתיק שלא כירידתן עלייתן וכן הוא במשנה שבסדר ירושלמי]:

רבי יוסי אומר כולן טהורים. פירש הר״ב דלא גזרו כו׳ וצריך לומר דירידה לבית הטבילה לא הוי הוכחה כולי האי כמו אמצע הדרך לענין זבים דלעיל דמודה ר׳ יוסי דגזרו:

מריצה. פירש הר״ב שרוצצים כו׳ וזה השם מגזרת ותרץ את גולגלתו (שופטים ט׳ נג) הרמב״ם*):

שוחט בה מיד. פירש הר״ב דודאי הטבילוה בעליה מאתמול והא לא חיישינן שמא אבדה לו זה ימים רבים. דודאי היום נפלה ממנו דמתוך שבשעת הרגל העם רב אין שוהה שם במקום נפילתו שלא תמצא. רש״י פרק ו׳ דפסחים דף ע׳:

שונה ומטביל. כתב הר״ב והרמב״ם פירש שונה להזות כו׳ ופי״ג מהלכות אבות הטומאות כתב בכ״מ דלפירושו לשון שונה ניחא טפי ע״כ. טעמו לפי שאין ראוי לקרוא לזו הטבילה שניה כיון שלא ידענו שראשונה קדמה לה בודאי:

וקופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל. כתב הר״ב ובגמרא כו׳ שהיה הנשיא גוסס וכו׳ יהיו כל הצבור טמאין. דמצוה לכל ישראל להתעסק בו. רש״י. וטעמא כתב המגיד פ״ב מהלכות אבל לפי שאין כבוד הנשיא ביורשים וקרובים אלא בכל אדם שיתעסקו בו הכל כקרובים ויטמאו לו. ומ״ש הלכך סכין כו׳ מטבילין אותו פירש״י דמטביל לה בעליה מאתמול:

חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד. כתב הר״ב ורבותי פירשו דבקופיץ קאמר. עיין מ״ש לקמן ומ״ש לעיל דקופיץ עשוי לחתוך בשר כו׳ מכל מקום יכול ג״כ לשחוט בו אם ירצה. ולשון רש״י לעיל ורובן אינן לשחיטה אלא לחתוך וכו׳:

בחמשה עשר שוחט בה מיד. כתב הר״ב לפי שכל העם יודעים שהזאה וטבילה אסורה ביום טוב. כך כתב הרמב״ם אע״ג דמטעמא דבעי הערב שמש נמי ודאי טבלה מאתמול וזה הטעם כתבו הר״ב ברישא בנמצאת בי״ד. והתם א״א לומר טעם דהזאה וטבילה דהא שריא בי״ד. מ״מ הכא נקטי טעמא דרויחא טפי דלא אתי לידי הערב שמש דאפי׳ טבילה והזאה אסורה. ורש״י לא כתב טעמא דהזאה וטבילה:

שוחט בה. הרמב״ם פירש בסכין וקצת קשה דהוי זו ואצ״ל זו דהשתא נמצאת בי״ד שרי. בט״ו מבעיא. אבל אם נפרש דהכא בקופיץ ניחא דבי״ד שאינו חל בשבת שונה ומטביל. קמ״ל דבט״ו שוחט בה מיד ונ״ל שמשום זה הוכרח לרש״י [דהיינו רבותי שכתב הר״ב] לפרש בבא דחל י״ד וכו׳ דבקופיץ מיירי:

פרוכת שנטמאת בולד הטומאה. ואם תאמר דבמשנה י״ג פרק כ״ד מכלים פי׳ הר״ב דוילון מקבל טומאה לפי שהשמש מתעטף וכו׳ ומתחמם בו והאי פרוכת ליכא למיחש שיתחממו בו דאסור להנות ממנו. תירצו בתוספות דפרק קמא דביצה דף י״ד דכיון דאמרינן [בפ״ק דסוכה מוסכות על הארון] דכייף ליה מיכף עילויה דארון והוי אוהל הלכך יש לו תורת כלי ומטמא אף בולד הטומאה א״נ כשהיו נושאים הפרוכת ממקום למקום נותן הכלים לתוכה א״כ יש תורת כלי עליהם ע״כ. ולתירוץ בתרא ניחא טפי לפירוש הר״ב במשנה דלקמן דמפרש לפרוכת בפרוכת האולם. ומשמע דהיינו נמי פרוכת דאיירינן ביה הכא. ועיין מ״ש לקמן בס״ד ועוד דאנן פרוכת סתמא תנן ואמרינן ביומא בפרק הוציאו לו (יומא דף נ״ד) ובפ׳ שני דייני דף ק״ו די״ג פרוכות היו במקדש שני. ז׳ על ז׳ שערי העזרה ואחד על פתח האולם ואחד על פתח ההיכל ושתים לדביר ושתים כנגדן בעלייה וכתבה הרמב״ם בפרק ז׳ מהלכות כלי המקדש ועלה כתב למתניתין דפרוכת שנטמאה וכו׳ ובכולהו פרוכת דלאו דדביר לא שייך תירוצא קמא:

נטמאת באב הטומאה. כ׳ הר״ב כדאמר בפרק בתרא דעירובין. בגמרא דף ק״ד ע״ב:

על גג האיצטבא. עיין במשנה ד׳ פ״ד דסוכה. [*ועיין במשנה ח׳ פ״ג דתענית]:

עשרים וארבעה חוטין. כתב הר״ב כדאיתא ביומא. פ״ז דף ע״א:

ארכה מ׳ ורחבה ך׳. פי׳ הר״ב כמדת פתח האולם כו׳ כדתנן במשנה ו׳ פרק ג׳ דמדות. ומיהו בפ״ד משנה ו׳ תנן דגובהו של היכל נמי מ׳ אמה ובמשנה ז׳ דרחבו ך׳ ונמצא דרוחב קדשי קדשים ך׳ אמה וגבהו מ׳ אמה. ופי׳ שם הר״ב והכי תנן ברפ״ה דיומא דשתי פרוכות היו שם המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים. ואם כן יש לפרש מתני׳ דבפרוכת הדביר מיירי ובפ״ז דחולין דף צ׳ כתב רש״י לפירוש הר״ב שכך שמע וכתב דלו נראה שאף פרוכת הדביר כך מדתו רחבו לרחבו של היכל שהוא ך׳ אמה וגובהו לגובהו מן העליה ועד הרצפה ובפירוש דמס׳ תמיד פ״ב מפרש לה נמי שזה הפרוכת להבדיל בין ההיכל לקדשי קדשים כדכתיב (שמות כ״ז) והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קודש הקדשים וכדמוכח בתוספתא דבאותה פרוכת שפרוס שמה מיירי וחלל ההיכל כלומר גובהו היה מ׳ אמה כדמוכח במסכת מדות שגובה ההיכל מ׳ ורחבו ך׳ ע״כ ואתי שפיר תירוצא קמא דתוס׳ דלעיל ואתי נמי שפיר דתנן ושתים עושין בכל שנה. לפי ששתים היו שם בדביר כדתנן ביומא כמו שכתבתי וכן הוא בפי׳ דמסכת תמיד וז״ל הרמב״ם בפ״ז מהל׳ כלי המקדש ושתי פרוכת היו עושין בכל שנה להבדיל בין קדש לקדש הקדשים:

רבוא. הר״ב כתב דיש ספרים שכתוב ריבות כלומר נערות בתולות וז״ל הפי׳ דמסכת תמיד נערות שלא באו עדיין לכלל נדות מתעסקות בו שרוצים לעסוק בו בטהרה וכדאמרינן [בר״פ שני דייני קז.] נשים האורגות בפרוכת כו׳:

מטבילין אותה. כתב הר״ב כדאיתא במס׳ חגיגה משנה ב׳ פ״ג:

בולד הטומאה. פי׳ הר״ב כיון דטהור מדאורייתא כו׳ לאו כ״ע סברי להו שהרי כלל זה מסר בידינו הרמב״ם בפ״י מהל׳ אבות הטומאות דהאוכלין יהיו ראשון ושני מדברי תורה שהאדם או הכלי שהוא ראשון לטומאה אם נגע באוכל עשאהו שני. אלא ר׳ אליעזר הוא דס״ל הכי. ולא קי״ל כוותיה. ובירושלמי פליגי בר קפרא ורבי יוחנן. בר קפרא ס״ל דבר תורה אב הטומאה. ולד הטומאה מדבריהם ור״י אומר בין בזה בין בזה מדברי תורה:

מחצי כבש ולמטה במזרח. וגירסת הר״ב במערב וכן בשל מוספים גירסת הספר במערב וגירסת הר״ב במזרח. ומצאנום לשתי הגירסאות בפ״ה דסוכה בגמ׳ דף נ״ד. דרש״י גורס כגירסת הספר והכי מפרש דלהכי מסדרין איברי תמיד במזרח לסימן שהן של תמיד שפעמים היו מתעכבין אברי תמיד עד המוסף והיה צריך היכר שלא יקטירו למוספים קודם לעולת התמיד. והתוספת כתבו דאין גירסת הספרים נכונה. אלא כך שנויה בשקלים אברי תמיד וכו׳ במערב ושל מוספים וכו׳ במזרח עכ״ד. וכן היא גירסת המפרש למסכת תמיד ופירש בפרק רביעי דלהכי נתנום לאברי תמיד במערב לפי שהמערכה שעל המזבח היא במזרחו כמו שהוא שם בפ״ב לכך נותנים האברים במערבו של כבש לפנות מקום הליכותם כשיוליכום אחר כך לראש המזבח על המערכה שהיא במזרח ועיין טעם אחר בסמוך. וכתב גם כן טעם שהיו נותנים אותם למטה מחצי הכבש. ולא מחצי כבש ולמעלה. שלאחר הקטרת הקטורת חוזרין ומוליכין האברים למזבח ואם היו קרובים למזבח לא תראה הולכה. עד כאן. וכגירסתם זאת כתבה הרמב״ם בפרק ששי מהלכות תמידין

ומוספים. וכן בתחנה המיוסדת לאומרה באשמורת בוקרו של ער״ה מיוסד אזי ים כבש ומלחום. אבל הר״ב בסוף פרק ד׳ דתמיד כתב דביום שאין בו מוסף אברי תמיד במערב לצד השכינה אבל ביום שיש בו מוסף המוספים שהן חובת היום במערב ושל תמיד במזרח אפשר שהוא ז״ל סובר לפי גירסת רש״י דהיינו דוקא ביום שיש בו מוסף. והיינו נמי דבמשנה ד׳ פ״ב דיומא פירש ג״כ דנותנים במזרח לפי שהיא שנויה ביום הכפורים שיש בו מוסף ועיין לקמן:

ושל ר״ח נתנין מתחת כרכוב המזבח מלמטה. ה״ג רש״י במסכת סוכה ופירש של ר״ח איברים של מוספי ר״ח נתנין היו בכבש סמוך לכרכוב המזבח למטה הימנו מעט דהיינו בחצי העליון של הכבש שכל הכבש אורכו ל״ב ואינו משפע ועולה אלא ט׳ אמות השש אמות מן הארץ לסובב והג׳ מן הסובב ולמעלה נמצאו שני שלישי אורך הכבש מן הארץ לסובב עד כאן דבריו. דמן הסובב עד הקרנות רק ג׳ אמות כמפורש ריש פרק ג׳ דמדות. וגירסת הר״ב על כרכוב המזבח מלמעלה וכן העתיקו התוספות דסוכה. וכך העתיק הרמב״ם בפרק ו׳ מהלכות תמידין ומוספין. וכתב ניתנים על המזבח מלמעלה בין קרן לקרן במקום הילוך רגלי הכהנים וכן הוא בירושלמי. איזהו כרכוב המזבח אמה בין קרן לקרן מקום הלוך רגלי הכהנים. ונראה לי שזה מחזיק גירסת התוספות וסייעתם. דאי כגירסת רש״י א״כ מקום הנחתם בראש הכבש ממש. א״כ הכי הוה ליה למקני נתנין בראש הכבש ומאי מתחת וכו׳ ומלמטה. ובלי ספק שמפני זה הלשון שראה רש״י בגירסתו שלפניו נטה לפרש כרכוב על הסובב שסביב המזבח. והר״ב אע״פ שהיה לו גירסת התוס׳ והרמב״ם החזיק בפירוש כרכוב כפירוש רש״י. ואפשר שסובר דאיכא היכרא במאי דכולהו לא מנחי אלא מחצי כבש ולמטה והני מנחי מחציו ולמעלה. [*וזה שדקדק לומר מחציו ולמעלה] דהיינו כו׳ אף על פי דלשון זה אינו במשנה אלא שהוא מפרש דסגי בחציו ולמעלה. ועוד דלפי הטעם שכתבתי לעיל בשם המפרש למסכת תמיד אי מנחי על הסובב ניחא טפי שיש עוד מקום להוליך בפעם שנית. אבל אי מנחי על מקום הילוך רגלי הכהנים אין כאן הולכה כלל אלא זריקה על המערכה בלבד. ולשתי הגירסאות טעמא דעבדינן שנוי בר״ח מפורש בגמ׳ דסוכה ובירושלמי דהכא. לידע שהוקבע ר״ח בזמנו ופירש רש״י האי חשיבותא עבדינן ליה להכירא שיכירו דפשיטא להו לבית דין שקידשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו דרוב בני אדם לא ראו חדוש הלבנה [ע״כ]:

אבל מעשר דגן כו׳. כתב הר״ב דקדושת הארץ לא בטלה. כמו שמפורש במשנה ו׳ פרק ח׳ דעדיות. ובמשנה ג׳ פרק ב׳ דבכורים כתבתי טעם אחר על פי ספרי:

ומעשר בהמה. כתב הר״ב דבמסכת בכורות אמרו כו׳. בריש פרק בתרא ושם אפרש בס״ד:

רבי שמעון אומר האומר בכורים קדש אינן קדש. כתב הר״ב דלפי׳ הרמב״ם שפי׳ דקדש לבדק הבית קאמר לא אתברר טעמא דר״ש. ואני למדתי טעמו מל׳ הרמב״ם בפ״ו מהל׳ ערכין שסיים ואמר אבל אם הקדישן הכהן אחר שבאו לידו הרי אלו קדש. הנה מבואר טעמו לפי שהבכורים לכהנים הם ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו דהא הכהן כשבאו לידו והרי הם שלו יכול להקדישן אבל שקלים דלמזבח יכול להקדיש כדתנן במשנה ז׳ פ״ח דערכין דמחרים אדם קדשי מזבח כו׳ ופסקה הרמב״ם בפרק הנזכר לענין המקדיש לבדק הבית. ולא דמי לבכור דתנן התם דמחרים בין תם בין בעל מום והרי הוא לכהן. דשאני בכור דכשהוא תם הוי קדשים קלים. וילפינן במתניתין דהתם מכל חרם קדש קדשים לה׳ דחל על ק״ק ועל קדשים קלים. הלכך אע״פ שהוא בעל מום אין לחלק דהא משלחן גבוה קא זכו מה שאין כן בכורים דמתחלתן אין בהם קדושת קדשים אלא לכהן יהיו ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו:

פרק א

א השקלים. הם אותם שאמר הכתוב עליהם (שמות ל׳:י״ג) זה יתנו כל העובר על הפקודים וגו׳. רמב״ם:

ועל הכלאים. מה שכ׳ הר״ב דכל תרי מילי דכל חד לחודיה שרי ונאסרו על ידי תערובות לא שייך בהו ביטול [*וכך מצאתי בתוספית פ״ט דנדה דף ס״א] ותמיה לי והרי בשר בחלב דכל חד לחודיה שרי והוא בנותן טעם כדתנן בגמרא פ״ח דחולין ועוד תימה דמשנה שלימה היא בריש פ״ח דכלאים כלאי זרעים אסורים מלזרוע. ומלקיים. ומותרין באכילה. ומצאתי בפרק ו׳ דב״ב [צ״ד.] שכתב הרשב״ם לאסור בהנאה כלאי זרעים. ודחו התוספות את דבריו מפרק כל הבשר בגמרא דף קט״ו. דילפינן דכלאי זרעים מותרין באכילה מבהמה דהיוצא ממנה מותר מדאיצטריך לאסור כלאים לגבוה ש״מ דלהדיוט שרי אף שדך כן [*ובדוך ה׳ שראיתי קושיתי דמבשר בחלב בתוספות פרק אחרון דע״ז [ס״ה: ד״ה הבגד] ותרצוה דשאני בשר בחלב דגלי קרא בהדיא דבטל כדאמרינן התם דרך בישול אסרה תורה ע״כ ור״ל כמו שפירש הר״ן דרך בישול דאיכא נתינת טעם ע״כ ואכתי קשיא לי דנילף מבשר בחלב וניחא לי דליכא למילף משום דחדוש הוא דלא נאסר בשר בחלב אלא דוקא במבושל ולא בכבוש וכי הא דכתב הרא״ש בפרק ה׳ דעכו״ם בההוא

עכברא דנפל לגו חביתא וכו׳]:

בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכין. פירש הר״ב איידי וכו׳ כלומר להכי לא תנא דבארבעה עשר בו קורין שאר עיירות וכן כתבו התוספות בפרק קמא דמ״ק דף ו׳ ומשום הכי לא הוצרך לפרש לעיל בכלאים דתני איידי דשקלים דמילתא דפשיטא הוא. אבל הכא דתני דין דמגילה ה״א דהוה ליה למיתני נמי דבארבעה עשר בו קורין גם כן. משום הכי הוצרך לפרש דאיידי כו׳:

ועושים כל צרכי רבים. [פירש הר״ב] כגון דיני ממונות כו׳. בירושלמי. וכתב הרמב״ם והכוונה כי כל מה שהיה מאלו הדברים תלוי ומסוגר ולא נתעסקו בו שמזרזין וממהרין להשלימו ולהגיעו לתכליתו מחצי חודש אדר. ע״כ. דודאי מי שהיה זריז והקדים לעשות דנשכר והרי הוא משובח אלא הכי במי שהוא תלוי וכו׳ ובפרק ד׳ מהלכות סוטה כתב בחמשה עשר באדר נפנין בית דין על צרכי הרבים ובודקים על הראוייה לשתות להשקותה ועל הראויה לקנא לה ולהוציאה בלא כתובה ובכל זמן משקין את הסוטה וכתב הכ״מ דמשמע ליה דהא קאמר ומשקין את הסוטה דהיינו לומר דבודקים על הראויה לשתות וכו׳ דאילו להשקותה לא היו מאחרים אותה עד חמשה עשר באדר אלא בכל יום היו משקין אותה וזה שאמר ובכל זמן משקין את הסוטות עד כאן אבל מלשונו שבפירושו אין נראה כן. אלא לזרוזי בלבד ועל ההשקאה עצמה נמי. וטעמא מסתבר הואיל ובהך זימנא מתעסקים בלאו הכי בתקון רחובות וציון הקברות ושאר דברים שהם צרכי רבים הלכך נפנין ג״כ לעשות כל צרכי רבים הללו. וז״ל הרמב״ם בריש פרק ח׳ מה׳ ערכין בט״ו באדר בית דין נפנין לחפש ולבדוק על צרכי צבור ועל עניני ההקדשות וכו׳ ופודים וכו׳ וגובים וכו׳ כדי שיהיה כל העם עתיד ליתן תרומת השקלים לחזק את בית אלהינו:

ויוצאים אף על הכלאים. האי אף קאי אריש דמשמיעין על הכלאים ותני השתא דאעפ״כ יוצאין גם כן וכמ״ש הר״ב:

ב שיהו מפקירין. פירש הר״ב דהפקר. בית דין הפקר. דכתיב (עזרא י׳:ח׳) כל אשר לא יבא [לשלשת ימיש בעצת השרים והזקנים] יחרם [כל רכושו]. בירושלמי דהכא ובבלי ריש פרק עשירי דיבמות [פט:]:

ג שלחנות. שלחן שם לשולחן שלפני השולחני שמקבל עליו וכך קורין החלפני שולחני בכל המשנה. רמב״ם:

במדינה. פי׳ הר״ב בירושלים וכן פירש רש״י בריש פ״ד דר״ה. ושם כתב הר״ב גם כן ב׳ הפירושים וכן ברפ״ב דמכילתין אבל בפ״ג דסוכה משנה י״ב ומ״ח פרק ו׳ דנזיר השמיט פירוש הרמב״ם. ותנינא כוותיה דרש״י ותנינא כוותיה דהרמב״ם. כוותיה דרש״י בסוטה פ״ז משנה ו׳ ברכת כהנים כיצד במדינה אומרים אותה ג׳ ברכות ובמקדש ברכה אחת וכו׳ והדעת מכרעת דמקדש דוקא דאין סברא לומר דלענין נשיאות כפים חלוק ירושלים משאר עיירות. ותנינא כוותיה דהרמב״ם בפ״ג דמעשר שני משנה ד׳ פירות בירושלים ומעות במדינה. ולרש״י יש לתרץ דשאני התם דפורט ירושלים בהדיא אבל היכא דתנן מדינה ולא הוציא ירושלים מן הכלל נשאר ירושלים בכלל מדינה:

למשכן. כלומר שמוציאין העבוט מביתו תרגום אם חבול תחבול (שמות כ״ב:כ״ה) אם משכנא תסב. הרמב״ם. ומה שכתב מביתו כך כתב גם כן בפרק א׳ מהלכות שקלים שלוקחים בעל כרחו ואפילו כסותו ואין כאן משום בחוץ תעמוד דהכא מצות גבוה עליו משא״כ פריעת ב״ח אף על גב דנמי מצוה היא אין למדין ממנה למצות גבוה:

לוים. כתב הר״ב לאפוקי ממ״ד כו׳ דכתיב כל העובר וגומר עיין במשנה דלקמן:

וקטנים. פירש הר״ב אפילו הביא שתי שערות וכו׳ עיין מה שכתבתי במשנה דלקמן בס״ד:

שוב אינו פוסק. כתב הרמב״ם שאומרין לו מאחר שנתת עליו השנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה תן עליו תמיד עד שיגיע ולא תפסוק עד כאן. ולדבריו נראה דאם מת אביו ועדיין הוא קטן דאין חיוב עליו דלא כהר״ב וכ״כ בפ״א מהלכות שקלים עד שיגדיל ויתן על עצמו. ובאמת שלא ידעתי טעם לסברת הר״ב דהיאך יוכל האב להעמיד חובה על הקטן [*דהא דהאיש מדיר את בנו בנזיר דתנן במשנה ו׳ פרק ד׳ דנזיר הלכה היא בנזיר כדפירש הר״ב שם ועיין מ״ש שם רפ״ז] [וע׳ בשפ״ג דסוטה מ״ש שם] ואולי כשירש מאביו קאמר וס״ל דחובה חל על הנכסים:

[*מפני דרכי שלום. פירש הר״ב לפי שעבודת הקרבנות עליהם חולקים להם כבוד כו׳ דבירושלמי כיני מתניתין אין ממשכנין את הכהנים מפני דרך הכבוד אלא מיהת משמע דהירושלמי משנה הגירסא והר״ב אינו משנה אלא פירושא קא מפרש. ונראה לי דהיינו דרכי שלום שאם לא נחלוק להם כבוד אתו לאנצויי ולפי שאין כאן דרכי שלום אלא א״כ שנקדים מסברא שראוי לחלוק להם כבוד הלכך לא נשנה בפרק ה׳ דגיטין גבי הנהו דקתני התם דמפני דרכי שלום]:

ד כל כהן ששוקל אינו חוטא. פירש הר״ב ואף על פי שאינו חייב לשקול כדמפרש טעמא בירושלמי דכתיב כל העובר על הפקודים כל דעבר על פיקודיא יתן וכדפירש הר״ב במשנה דלעיל גבי לוים ואותו מ״ד שזכר לעיל הוא ניהו בן בוכרי דהכא. וכך כתבו התוס׳ בפ׳ הקומץ רבה (מנחות ד׳ כ״א) דלבן בוכרי לוים פטורים כמו כהנים וכן נראה לשון רש״י שם. וכתבו התוס׳ בפ״ק דערכין דף ד׳ דה״נ דמצי למימר כל לוי ששוקל אלא משום

דלא מצי למימר שדורשין מקרא זה לעצמן. ע״כ. וקצת דוחק לומר כן דבן בוכרי לא נקט לוי משום בר פלוגתיה. ועיין משנה ב׳ פרק ט׳ (דערכין) [דעירובין] ופרק ד׳ דביצה משנה ו׳. ומ״ש הר״ב לפי שהוא מוסר מחצית השקל לצבור לגמרי. עיין משנה א׳ פרק ד׳ דמכילתין:

כל כהן שאינו שוקל חוטא. כתב הר״ב וקרא דכל העובר כו׳ כל העובר בים סוף וכו׳ על הפקודים בין אותן שנמנו לבדן כו׳ כ״כ התוספות בפרק הקומץ רבה והרי בני אהרן התפקדו אף על גב דלא כתיב בהו לשון פקידה כמו גבי ישראל ולוים מכל מקום נמנו באותו פקידה כדכתיב (במדבר ג׳:ב׳) ואלה שמות בני אהרן. ועוד דהא אמרן דכהנים ולוים בחדא מחתא נינהו. והא דהוצרך לומר דעובר בים סוף וכן הוא בירושלמי משום דאותן שנמנו לבדן לא שייך בהו העברה שלא עברו לפני משה אלא היה הולך ועומד על הפתח כמ״ש רש״י בפירוש החומש ועובר בימא ר״ל לרבות כל שעבר בים כלומר אף שבט לוי אף על גב דכמה תינוקות נולדו אחר העברת הים לא בא אלא לרבות שבט שעבר ג״כ. כ״כ בעל יפה מראה. ולדברי הר״ב שכתב יתן תרומת ה׳ משמע דקרא תניין דכתיב ביה הכי דריש ליה לתרומת הקרבנות דאלת״ה הוה ליה למימר יתנו כדכתיב בקרא קמא. אלא דס״ל דקמא מיירי באדנים ותנין בקרבנות והיינו טעמא דכ׳ במשנה דלעיל דאינו שוקל עד בן עשרים שכ״כ בהך קרא מבן עשרים שנה ומעלה אבל לא ידעתי מי הכריחו לכך דמתניתין דתנן קטנים מסתבר דעד בן י״ג שנה הוא ככל קטנים דעלמא. וכ״פ הרמב״ם בפירושו ובחבורו. והרמב״ן בפירוש החומש. וכן בהדיא בירושלמי ולפי זה קרא תניין בתרומת אדנים וקרא קמא דלא כתיב ביה מבן כ׳ מיירי בתרומת הקרבנות. ואולי דעת הר״ב לפרש קרא קמא באדנים. משום דתרומת אדנים קדמה בזמן לתרומת הקרבנות. אבל לא ידעתי האיך יפרש הירושלמי. ומ״ש הרמב״ם לפיכך אם רצו לתת שקליהן מותר כמו שהעיד עליו בן בוכרי. יש לתמוה דכיון דלר״י בן זכאי חייבין מאי האי דקאמר לפיכך אם רצו כו׳ כבן בוכרי. ובחבורו כתב דחייבין אלא שאין ממשכנין כמתניתין דלעיל:

ה **אבל נדרים ונדבות מקבלים מידם**. כן הוא בס״א וזוהי גירסת הר״ב. אבל גירסת הרמב״ם נראה דלא גרס אבל ולפיכך כתב דמכותים מקבלין חטאות ואשמות. וה״ג וחטאות ואשמות נדרים ונדבות מקבלין מידן. [*וכ׳ הרמב״ם וז״ל ולפיכך מקבלין מהן חטאות ואשמות. לפי שהוא כיון שנתכוין בכפרה אולי ישוב]:

זה הכלל. נראה דלאתויי כל הנך דמרבינן בברייתא שהביא הר״ב וסתמא דמתניתין דהכא כסתם [*פרק ה׳ דמנחות משנה ג׳ וה׳ וריש פרק ו׳] דתנן בהו מנחת גוים והרמב״ם שפסק דאין מקבלין אלא עולה בלבד כר״ע דפליג. וטעמיה דלא פסק כסתם כתב בכסף משנה בפ״ג מהלכות מעשה הקרבנות משום דרב הונא לא סבר כוותיה. ע״כ. דאמר התם ריש פרק ז׳ דמנחות [עג:] שלמי גוי עולות ויליף לה מקרא דיליף ליה רבי עקיבא:

כל שאין נידר ונידב. פי׳ למזבח אע״ג שנידר ונידב לבדק הבית אין מקבלין מידן. וכן הוא מפורש וכו׳ וכן נראה בירושלמי:

ו **קלבון**. פירש הר״ב דבר קל וכו׳. להכריע ביניהם. כלומר כמ״ש הרמב״ם קולבון מה שיש בין ערך השקל ובין מחצית השקל. שחציי השקלים הכל צריכין כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב. לפיכך כשהיה אדם הולך אצל שולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל. ע״כ בפירושו וחבורו רפ״ג מהלכות שקלים. אבל הוא לא הזכיר לשון הכרע. ובפירש״י דסוף בכורות כתב. קלבון הכרע וי״א חלוף שאין ב׳ חצאי סלע יוצאין בסלע בלא חילוף מועט ע״כ. משמע דפי׳ דהכרע היינו הכרע ותוספת בעלמא כעין וחייב להכריע בסוף פ״ו דב״ב. וכ״כ בספ״ק דחולין לשון הכרע שחייבין להכריע שקליהן. וכן לשון הר״ב שם ובמשנה ג׳ פ״ט דבכורות וכאן ארכביה אתרי רכשי. [*וכמה הוא הקלבון במשנה סוף פרקין]:

אבל לא כהנים. כיון שאין ממשכנים אותם. כ״מ פ״ג מה׳ שקלים ונ״א ל״ג כהנים ואינה עקרית. דהא תנן השוקל ע״י כהן פטור. אם לא שנאמר דל״ג נמי. ואפשר לדקדק כן מל׳ הר״ב שכתב השוקל ע״י אשה. ואי איתא דגרס ע״י כהן ה״ל לכתוב השוקל ע״י כהן. דלמה דלג אלא דל״ג ליה. אבל לא מצאתי נוסחא זו בספר:

[*השוקל ע״י כהן. עיין במשנה דלקמן]:

ואם שקל ע״י וע״י חברו חייב בקלבון אחד. פי׳ הר״ב דסבר הנותן מחצית השקל כו׳ פטור. ורישא דתנן ואלו שחייבין כו׳ היינו כשבאין שנים ונותנין שקל שלם ומציעתא השוקל על ידי כהן כו׳ היינו נמי כששוקל על ידו וע״י כהן. וכן פי׳ הרמב״ם:

הנותן סלע ונוטל שקל. כתב הר״ב זקל האמור כאן הוא מחצית השקל. וטעם זה מפני שהעם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלין בכל שנה. ושקל של משה קוראין סלע כתרגומו. רמב״ן בפי׳ החומש [*ועיין במז׳ פ״ח דברכות [צ״ל דבכורות]]:

ז **[*השוקל ע״י עני**. פי׳ הר״ב בשביל עני. ועיין במסכת יומא פ״ג משנה ד׳]:

האחין והשותפין. גירסת הר״ב האחין השותפין וכן גי׳ הספר בספ״ק דחולין ומשנה ג׳ [*פ״ט] דבכורות. ומ״מ אין למחוק לפי שגי׳ הרמב״ם היא והשותפין וה״ג בחולין ובבכורות לפירושו. וה״פ האחין שחלקו בכספים שהניח אביהן וכן השותפין שנשתתפו בממון וערבו הממון ועדיין הוא בעין חייבין בקלבון ופטורים ממעשר בהמה כגון שנשתתפו בבהמות לפטמן אבל אם נשאו ונתנו בממון ומכרו ולקחו עד שיהא הממון שבידם כאילו הוא

דבר נולד אחר השותפות פטורין מן הקלבון. וכן מה שירשו בעצמן לפי שאין אחד מהן מכיר חלקו. וחייבין במעשר בהמה:

פטורין ממעשר בהמה. כתב הר״ב דדרשינן כו׳ ואף על גבי דבבכור כתיב. עיין בפירושו למשנה ג׳ פרק ט׳ דבכורות:

פרק ב

א שופרות. פירש הר״ב כעין שופר שפיו צר וכו׳. ועיין רפ״ו:

כך היו שופרות במדינה. פירוש שתי שופרות לתקלין חדתין ולתקלין עתיקין דתנן במשנה ה׳ פ״ו. הרמב״ם פ״ב מהלכות שקלים. [*ולא ידע הכ״מ מקומו איה. ונ״ל דאפשר דדייק משופרות יתירא שכלום היה חסרה המשנה אילו שנאה כך היו במדינה אלא לומר ששתי שופרות היו בכל עיר ועיר לפירוש הרמב״ם ואי נמי בירושלים חוץ למקדש לפירוש הר״ב אך אין זה מדרך הרמב״ם לחדש דין מתוך איזה דקדוק שבמשנה אלא מעתיקה כמות שהיא או כותב עלה ויראה לי כו׳ ותו קשיא דבירושלמי מתניתין בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא בדא ותני כן עתיקין במקדש אין עתיקין במדינה ע״כ. ומפני כן לבי אומר לי שהגירסא שבירושלמי ה״ל להרמב״ם כאשר כתב בחבורו]:

במדינה. עי׳ מ״ג פ״ק:

אם נתרמה כו׳. [כתב הר״ב שהיו רגילים לתרום מהקופות] עיין ספ״ג:

נשבעין. כתב הר״ב ואע״ג דאין נשבעין להקדשות כדתנן בפ״ד דב״מ מ״ט ובמ״ה פ״ו דשבועות ושם פי׳ הר״ב:

אלו ואלו שקלים. ואין עולין לשנה הבאה אלא הראשונים יפלו לשקלי השנה. והאחרונים יפלו לשקלי שנה שעברה. כדאמר ר׳ בירושלמי ופליגי אמוראי. חד אמר הראשונים הן אותן שנגנבו או שאבדו. וחד אמר הראשונים הם שהגיעו ליד הגזבר תחלה והרי הן דומין במקצת למפריש מעות לחטאתו ואבדו והפריש מעות אחרים תחתיהם דמ״ג פ״ד דתמורה דיביא מאלו ואלו. והמותר יפלו לנדבה. והכא א״ל יביא מאלו ואלו דאין מביאין אלא ממעורב מכל שקלי ישראל הלכך עדיף לחלקן בין חדתין ועתיקין. ורישא דמיא למשנה ב׳ דהתם למפריש מעות לחטאת ואבדו והקריב חטאת תחתיהן דילכו לים המלח. והתם משום דאי הויא חטאת הויא מתה משא״כ בשאר קרבנות:

ב מעל. פי׳ הר״ב שנהנה כו׳ שהיו ממשכנין אותו. אבל זה שעשה המצוה לא מיקרי הנייה. דמצות לאו ליהנות נתנו. כ״כ הרמב״ם:

ממעות הקדש. פי׳ הר״ב שהוקדשו לבדק הבית. דאילו מעות שהופרשו לקדשי מזבח לא פסיקא ליה. דהא תנן במ״ב פרק ג׳ דמעילה דמפריש מעות לנזירתו לא נהנין ולא מועלין דראוין לשלמים. ואין מועלין בקדשים קלים עד שיזרק דם. בפ״ק דמעילה. ומ״ש וכסבור שהם של חולין משום דשוגג במעילה מפורש בקרא בפ׳ ויקרא. אבל הזיד במעילה לא אתפרש בהדיא בקרא כמ״ש הרמב״ם בריש ה׳ מעילה:

ג [*אלו לחטאת כו׳. מפורש במשנה דלקמן:

ד וחטאת אין לה קצבה. פירש הר״ב אם ירצה יביא חטאת במעה כסף ולהלן בד״ה אעפ״י כו׳ שזה מביא בסלע כו׳. ולשון הרמב״ם בפירושו והחטאת קונים אותו בדינר כו׳ וידוע שהדינר ו׳ מעה כסף]:

היו שוקלים דרכונות. פירש הר״ב והוא שוה שני סלעים וכ״כ הרמב״ם. וקרא דכתיב בעזרא ב׳*) י׳ והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו. ללחם המערכת וגו׳. דרשוהו בירושלמי דפרקין שאדם חייב באחריות שקלו ג׳ פעמים בשנה ועוד דרשות אחרות. ובבבלי פרק קמא דב״ב [ד״ט] דאין פוחתין לצדקה בשנה פחות משלישית השקל. והרמב״ן בפירוש החומש מוקי לקרא דעזרא במצות שקלים כמשמעו. וכתב שבימי עזרא הוסיפו עליהם והיה שלישית השקל עשר גרה. ולדבריו דרכון סלע ומחצה. או שאותה שבימי עזרא לא הוזכרה במשנה. וזה דוחק:

ה מיתריהן נדבה. כתב הר״ב כמדרשו של יהוידע. לקמן תנן ליה בסוף פרק ששי:

[*מותר נזירים. פירש הר״ב אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונ״ל דר״ל לסתם נזירים. דאילו לנזירים ידועים מה לי לרבים. מה לי ליחיד. ולהוי כמותר עני ושבוי ואינך דלקמן:

רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו. ולא פירש אם יש עוד מותר אי סבירא ליה כת״ק או כר״מ. ומצאתי בירושלמי תני בשם רבי נתן מותר המת יבנה לו נפש על קברו. ויעשה לו זילוף על גבי מטתו. ע״כ. ונ״ל דלזילוף אין שיעור ויכול לעשותו בממון הרבה]:

פרק ג

א **בשלשה פרקים כו׳**. כתב הר״ב לפי שהרחוקים לא הביאו וכו׳ אבל כנסום בעיירותיהם בראש חדש ניסן כדאיתא בפ״ק. ומיהו אפילו לא שקלו כלל יש להן חלק בקרבנות. כדפירש הר״ב בסוף פרקין:

תורמין. דקדוק המלה כתבתי בריש מסכת תרומות בס״ד:

בפרוס הפסח. פי׳ הר״ב ט״ו יום קודם ויש לפרש ויום החג בכלל אלו הט״ו. אבל בפרוס החג יחול בא׳ בתשרי ואי אפשר לתרום כמו שאי אפשר לעשר כדלקמן במתניתין. ולפיכך כתב הרמב״ם ובראש חדש תשרי קודם יום טוב או אחריו. וכתב בכ״מ דס״ל דהקדימוהו דתנן לאו דוקא ע״כ. ומיהו נוכל לפרש דט״ו יום קודם החג ממש ויהיה יום אחרון של אדר ול״ה לספירת העומר ויום אחרון של אלול. וכן כתב הרמב״ם לענין מעשר בפ״ז מהלכות בכורות וזה ממה שצ״ע עליו שבהלכות בכורות מפרש יום ט״ו ואין יום החג בכלל ובשקלים מפרש בראש חדש ניסן וברי״ח תשרי קודם י״ט או אחריו כו׳. ואי איתא דס״ל דאין יום החג בכלל ור״ח דנקט לאו דוקא אע״ג דזה בעצמו דוחק. אפ״ה. אי הכי לא היה צריך לפרש כלל. או אחריו:

[*החג. עיין מ״ש במשנה ב׳ פ״ק דר״ה]:

והן גרנות למעשר בהמה. פירש הר״ב אבל קודם הפרק מותר לאכול כו׳ דמצוה בעלמא הוא לעשר בהמותיו דהעשירי קדש מאחר שקרא עליה שם. אבל הרשות בידו לאכלו בלא מעשר. לשון רש״י בסוף בכורות. ומ״ש אפילו הכי לא שחטי להו אינשי עד דמעשרן. וכתבו התוספות ואע״ג דלפני הזמן יכול לעשר ולשחוט ולמכור. כיון שקבעו חכמים זמן דרך הוא להמתין עד הזמן ולעשר הכל יחד. ע״כ. ומ״ש ניחא ליה כו׳ בדבר שאין חסר לו כלום. קשה קצת דהא ודאי חסר ליה האמורים שמקטירין על המזבח דבחולין הותרו לכל מלאכה. [*כל שכן האליה ויותרת הכבד דראוי אף לאכילה]. ובגמרא ליתא אלא ניחא ליה דליתעבד מצוה בממוניה. ויש לפרש בדבר שאין חסר בו כולי האי:

ב **של שלש שלש סאין**. כתב הר״ב שהרמב״ם כתב שממלאים שלש קופות גדולות של כ״ז סאין וכו׳ ובחנם דחק לומר כן [ע״כ] ואני אומר לא בחנם אלא על פי הירושלמי אמר כן דהכי איתא התם רבי זעירא שאל את רבי יאשיה כמה הוא שיעורן של שלש קופות אמר ליה נלמוד סתום מן המפורש תני ג׳ קופות של ג׳ ג׳ סאין של כ״ז סאין. ופי׳ הוא דשלש קופות דעליהן שאלו כמה הוא שעורן. על כרחך לאו אלו הנזכרים במשנה הן. דהא שעורן מפורש במשנה. אלא שלש קופות אחרות היו מלבד אלו ועליהן שאל. והשיב ילמד סתום מן המפורש דכיון דהני דמפורשין מחזיקין כל אחד ג׳ סאין ושלש פעמים תורמין הרי כ״ז סאין הלכך ודאי שלש קופות הראשונות מחזיקין כל כך שיוכלו לתרום מכולם כל הג״פ. ועיין בסוף פרקין. ולהרמב״ם תורמים את הלשכה דמתניתין על נטילת ממון מן הקופות הגדולות אומר כן. וכן פירש במשנה דלעיל. [*ועיין במשנה ד׳] ובתוספות דפ״ב דקדושין דף נ״ד לא הזכירו אלא שלש קופות בלבד כפשטא דמתניתין וכפירוש הר״ב:

וכתוב בהן אל״ף בי״ת גימ״ל. פירש הר״ב לידע איזה נתרמה תחלה. וממנה היו קונים כו׳ שמצוה בראשון. כלומר שהראשון משובח. וכדאיתא במגילה בגמרא דף כ״א ע״ב:

ולא במנעל ולא בסנדל. בגמרא פרק י״ב דיבמות דף ק״ב מייתי לה ומסיים בה לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה. [כדתנן סוף ברכות] ופירש״י כתיב (ישעיהו א׳:י״ב) מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי:

ואומר ומצא חן וגו׳. מאי ואומר. ועוד דיהודה ועוד לקרא. ונראה לי דאי מקרא דמרע״ה הוי אמינא דדרך עצה טובה הוא דקאמר לבני גד ולבני ראובן. ואנן שצריך תנן. ואילו אינו אלא עצה טובה הל״ל שראוי. ת״ש ומצא וגו׳ שהוא לשון צווי. ואיכא נמי קרא שלישי והוא מוקדם לשל שהע״ה ביהושע (כ״ב) אלהים ה׳ [הוא] יודע וישראל הוא ידע. ובירושלמי הביאו ונראה לי דמתניתין לא הביאו לפי דאין ללמוד ממנו כלל אלא שבני גד וראובן הוצרכו בעל כרחם לברר דבריהם לפני בני ישראל כדי שיחדלו מלעלות עליהם לצבא כאשר אמרו. והירושלמי לא הביאו אלא לומר דמצינו כן בתורה. בנביאים. ובכתובים. והא דקאמר בירושלמי איזהו חמור שבכולם והייתם נקיים. היינו דאפילו נקיון בעלמא קאמר. שהוא פחות ממצא חן ושכל טוב:

ג **[*שלש פעמים**. פירש הר״ב וכן דרך לשון חכמים ועיין מ״ש בס״ד במשנה י׳ פ״ג דפרה]:

ד **שמא ישכח ויתרום כו׳**. לא קאי אדסמיך ליה לא היה מחפה אלא אירישא קאי ומחפה בקטבלאות כדפירש הר״ב אבל לפירש הרמב״ם קאי אדסמיך ליה לא היה מחפה. שהוא מפרש על פי דרכו שהיו שם עוד שלשה קופות גדולות ששם כנסו בתחלה בכל א׳ ט׳ סאין כדלעיל. וקאמר התנא דכשתורם השלש קופות קטנות תורם הקטנה הא׳ מהגדולה הא׳ ומחפה הגדולה ותורם הקטנה הב׳ מהב׳ הגדולה וגם היא מחפה ותורם הקטנה הג׳ מהגדולה הג׳ ולא היה מחפה כדי שתהיה ניכרת שבה סיים ויתחיל ממנה בתחילה בפעם שנייה כשיכנס קודם עצרת ולא יתרום בתחילה בפעם ההיא מאותה שתרם כבר בתחלה בפעם הראשונה. וכתב בחבורו שבעצרת מתחיל בשלישית. ומסיים בשניה ואינו מחפה אותה שנמצא כשתורם בחג שמתחיל בה ונמצא

שתרם א׳ ב׳ ג׳ הקטנות מכל אחד מן הגדולות:

לשם א״י וכו׳. וכתב הר״ב ומ״מ בכל פעם ופעם היו תורמין על שם כל ישראל על הגבוי ועל העתיד לגבות ופי׳ על הגבוי על שיש בלשכה ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה ועל העתיד וכו׳. רמב״ם ספ״ב מה״ש:

פרק ד

א וכל קרבנות הצבור. כתב הר״ב לאתויי קטורת. ועיין משנה ה׳ פרק שביעי:

שומרי ספיחים. הקשו התוספות בסוף יבמות דף קכ״ב דהא דבר השמור אסור [כדתנן בפרק ט׳ דשביעית]. ואין להקריב למזבח אלא דבר המותר לישראל [כדאיתא בגמרא פרק אלו עוברין] [*וכתבתיו במשנה ו׳ פרק י׳ דמנחות וריש פרק ז׳ דחולין)] ותרצו שלא שומרין אותו אלא מונעין רגלי בהמה משם ומודיעים לבני אדם שהם לצורך ע״כ. [*ופירוש ספיחים כתבתי במשנה ה׳ ע״ב דכלאים]:

נוטלין שכרן וכו׳. פירש הר״ב דצורך קרבן כקרבן. ועיין משנה ה׳:

מתנדב שומר חנם. פירש הר״ב ואע״ג דקנה אותם מן ההפקר כששמרם חנם והביאם וכו׳. ויש להקשות דיתנדב לשמור ושלוחי בית דין יביאום והשתא לא קנה להם מעולם. ואפשר דסבירא ליה להר״ב כלישנא דבגמרא בסוף ב״מ [ד׳ קי״ח] דהבטה בהפקר קניא ואפי׳ לסוגיא דריש ב״מ שדקדקו שם התוספות דהא דההבטה קניא היינו שעשה מעשה כל דהו כגון שגדר גדר קטן ע״כ. ס״ל להר״ב שא״א לשומר שלא יעשה מעשה כל דהו. ור״י ס״ל לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה ולפיכך קרבן יחיד משתנה. וחכמים ס״ל דחיישינן כו׳. והתו׳ בב״ק פ״ג דף כ״ט ע״ב כתבו בד״ה כשהפכה למטה מג׳ אין ראיה מכאן דהגבהה בפחות מג׳ קניא דהפקר שאני דהבטה קני משמע נמי דס״ל כהך לישנא וא״ת ומ״ש הכא דחיישינן שמא לא ימסרם יפה משקלים דמקבלין מנשים ועבדים וקטנים דתנן במשנה ה׳ פ״ק ולא חיישינן כו׳. ואפשר דשאני שקלים שאין גופן קרב וכשמשתנין שיקנו בהן דבר הקרב נשתנה נמי לשל צבור. מיהו לשון הר״ב דלעיל שם דבעינן שימסרו יפה יפה. וא״כ כולה מלתא בדידהו תליא. ר״ל באותן המוסרים. ואפשר לחלק בע״א דהכא דעומר ושתי הלחם אחת בשנה איכא למיחש שלא ימסרו יפה אלא נוח להם שיקריבו משלהם שכן פירש״י הטעם בגמ׳ דבבא מציעא. אבל שקלים דלקרבנות דכולה שתא. ליכא למימר נוח להם כו׳. ואתא שפיר נמי ללישנא בתרא דב״מ דהבטה בהפקר לא קניא. ולאותו לשון טעמייהו דרבנן שתקנו שכר כדי שיהיה קול ולא יבואו בעלי זרוע ליטול משם וכשמוחלין נמצא שיש לשומרין אותן מעות בתרומה ואין לצבור חלק בהן. ולפי זה אין לחלק משום שאין גופן קרב. והרמב״ם בחבורו כתב כהך לישנא. וכן פסק בהבטה דלא קניא בהפקר בסוף פ״ב מהלכות נדרים אף ע״ג דבפירושו פירש כהר״ב. גם הרא״ש פסק כלישנא בתרא. ואף ע״ג דכתב בפרק המניח דברי התוספות. ונ״ל לפרש דהכי קאמרי התוספות דהפקר שאני דהא איכא לישנא דס״ל דהבטה קנייא. וביושלמי פריך מעצי המערכה דמשנה ה׳ פרק ד׳ דתענית דיחידים מתנדבים [ותנן נמי סוף פ״ו דמכילתין האומר הרי [עלי]]עצים וכו׳] ומשני דר׳ יוסי הוא. א״נ ד״ה היא דכי פליגי בגופו של קרבן אבל במכשירי קרבן כולי עלמא מודו שהוא משתנה מקרבן יחיד לשל צבור:

ב כבש פרה. עיין משנה ו׳ פ״ג דפרה וכבש שעיר עיין [*במשנה ד׳ פרק ו׳ דיומא. ועיין] בפירוש הר״ב משנה ז׳ דמנחות פי״א:

ולשון שבין קרניו. דאסמכינהו אקרא כמ״ש בפ״ד דיומא בס״ד ואיכא לספוקי בלשון שבשעיר הנעשה בפנים כדתנן התם ובלשון שקושרין בפתחו של היכל כדתנן התם ספ״ו:

וחומת העיר וכו׳. באין משירי הלשכה. עיין מ״ש במשנה ה׳ פ״ה דנדרים:

ג אין משתכרין בשל הקדש. פי׳ הר״ב שאין עניות כו׳ הכי איתא בפרק שני דייני דף ק״ו ע״ב. ועיין עוד טעם אחר בסוף פ״י דערכין ע״פ הירושלמי:

ד לקיץ המזבח. פי׳ הר״ב כמו שדרך בני אדם כו׳. וז״ל הרמב״ם וקיץ שם לימו׳ חמה [מל׳] בקיץ ובחורף [יהיה] ופירות*) הקיץ ר״ל התאנים והענבים ששוטחין ומייבשין אותן ואוכלין כו׳:

מותר תרומה לכלי שרת. כתב הר״ב מקרא דריש ליה דכתיב ואת שאר וכו׳ ואיזהו כסף שיש לו שיריים הוי אומר זו תרומת הלשכה. ואע״ג דאיכא שירי הלשכה עצמה ואימא אותן שיריים. משני לה בגמ׳ דפרק שני דייני דדריש ה׳ דהכסף כסף הראשון. כלומר שנתרם ולוקח ראשון מה יהיה שאר ממנו יהיה לכלי שרת ולעיל מהך פריך בגמרא דהא כתיב במלכים (ב׳ יב) אך לא יעשה בית ה׳ ספות וגו׳ כי לעושי המלאכה יתנוהו. קשו קראי אהדדי ל״ק כאן שגבו לבדק הבית והותירו. לב ב״ד מתנה עליהן לעשות מהמותר כלי שרת. כאן שגבו ולא הותירו:

מותר נסכים. פירש הר״ב גזברי ההקדש היו ממציאין כו׳ ואם קבל עליו כו׳ כדתנן בסוף פרקין. וע״ש. ואין זה משתכר בשל הקדש. אלא שההקדש

קרוב לשכר ואין לו הפסד. והראב״ד כתב בפ״ז מה׳ כלי המקדש. ואע״פ שאמרו אין משתכרין בשל הקדש. ה״מ פירות שהוא כעין גנות והוא דרך עניות. אבל נסכים שהן צרכי צבור לוקחין ואם הותירו מוכרין ליחידים:

ה **מותר הקטורת כו׳**. פירש הר״ב להקטירה. כלומר כדי להקטירה כו׳ ול׳ רש״י להכשירה בפ״ק דשבועות דף י׳ ע״ב. ומ״ש הר״ב שהיתה נעשית שס״ח מנים צא וחשוב בסדר פטום הקטורת. ובריית׳ היא פ״ק דכריתות דף ו׳. ופירש הרמב״ם בריש כריתות דהלכה למשה מסיני הם משקל הסממנים. ומ״ש הר״ב דבכל שנה פשוטה היה מותר. ואף על פי שהיו צריכין למלאות מהן לשנים מעוברות מכל מקום צריכין היו לחדש בר״ח ניסן כדי שיהיו מתרומה חדשה. תוספות פ״ק דשבועות:

מפרישין ממנה שכר האומנים. פירש הר״ב [*ומזכין המעות כי׳] והרי הן חולין. דבלא חולין א״א לפדותה ממעות תרומה החדשה. שאין הקדש מתחלל על הקדש כ״כ רש״י בשבועות לעיל מהך מתניתין דמייתי התם. ומ״ש הר״ב ואע״פ שאין הקדש כו׳ דב״ד מתנה כו׳ הכי איתא בגמרא דשבועות. ובריש פרקין פירש טעם אחר:

ומחללין אותה על שכר האומנין. פי׳ על המעות שהופרשו לשכר האומנים ובנ״א גרס בהדיא מעות האומנין [*וכן היא הגירסא שלנו לקמן במשנה ו׳]:

ולוקחין אותה מתרומה חדשה. וכתבו התוספות וא״ת למה לי כולי האי. יתנו הקטורת מתחלה לאומנין בשכרן. ומיהו לבן עזאי דלקמן דאמר אין הקדש מתחלל על המלאכה ניחא. ואפילו לרבי עקיבא נמי דאמר [הקדש] מתחלל על המלאכה ה״מ בקטורת דיחיד כגון במקדיש נכסיו כו׳ כדלקמן אבל בקטורת של צבור החמירו טפי א״נ הכא איירי בשכר פטום אומני הקטרת של שנה חדשה וצריך לתן להם מתרומה חדשה ע״כ:

ו **המקדיש נכסיו והיו בהם כו׳**. וה״ה למקדיש הדברים עצמן כמ״ש במשנה ב׳ פ״ה דנזיר:

והיו בהן דברים ראויין לקרבנות צבור. פירש הר״ב כגון קטרת או יינות שמנים וסלתות. ותימה דבמשנה ח׳ תנן לשיש בהן יינות שמנים כו׳ שימכרו כו׳. ובגמרא פ״ק דכריתות דף ו׳ מייתי למתני׳ דהכא ואמרינן מאי נינהו. אי בהמה תנא לה [במשנה ז׳] אי יינות שמנים וסלתות [עיין במשנה ח׳ ומ״ש שם בס״ד] תני לה. ומסיק בסממני הקטרת דאי קטרת עצמה לא נעשית בחוץ. ובמותר הקטרת שניתן לאומן בשכר ולא הספיקו ללקחו ממנו עד שהקדישה לא מוקים לה משום דל״ג במשנתינו. וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה. אבל לגי׳ הספרים נוכל לפרש מותר הקטרת. וכן בירושלמי מוקי למתניתין במותר הקטורת. ובכ״מ פ״ה מה׳ ערכין נשמט מראה מקום על מתניתין דהכא. וגמ׳ פ״ק דכריתות:

אמר לו בן עזאי וכו׳ כתב הר״ב והלכה כבן עזאי. וז״ל הרמב״ם ומאמר בן עזאי שוה למאמר הנקדם בקטרת. ולפיכך אני אומר הלכה כבן עזאי עכ״ל. דאל״ה הא קי״ל הלכה כר״ע מחברו. אבל לדברי התוס׳ דלעיל אין לפסוק כבן עזאי מהאי טעמא:

וחוזרין ולוקחין כו׳. אתיא ככ״ע [*וכן ה״נ ואם לאו כו׳ כדלעיל. אלא שהמשנה קיצרה]:

ח **יינות שמנים ועופות**. ול׳ הר״ב יינות שמנים וסלתות והכי איתא בגמ׳ פרק קמא דכריתות דף ו׳ [*אלא שהר״ב כתב גם כן ועופות וכן] הרמב״ם כתב יינות שמנים סלתות ועופות וכ״כ בפ״ה מהל׳ ערכין [*ועי׳ מ״ש במשנה ו׳ בס״ד]:

רבי אלעזר. ה״ג הר״ב ר׳ אלעזר בלא יו״ד וכתב בכ״מ שהוא ר״א בן שמוע:

ט **משערין**. פי׳ הר״ב פוסקין שער. וכתב הרמב״ם שהוא מלה עברית. כמו שער בנפשו. [משלי כ״ג ז׳] וענינו שנותנין שעור לאותו דבר:

המקבל עליו. פי׳ הר״ב הגזברים היו מקדימים מעות לחנוני והיה החנוני מקבל עליו וכו׳. עיין בפרק דלקמן במשנה ד׳:

לספק. לשון הרמב״ם וענין לספק שימכור לנו כדי צרכינו וספוק הוא השלמת הצורך תרגום ומצא להם היספקון להון. ועברי ממש אם ישפק עפר שומרון (מלכים א כ׳:י׳) במלאת שפקו (איוב כ׳:כ״ב) ואם הוא בשי״ן:

סלתות. פירש הר״ב יינות שמנים וסלתות ותנא חדא נקט. אי נמי לפי שהסולת עיקר והשמן טפל שהוא נבלל בתוך הסלת. וכן יין נמי טפל לאכילה הלכך נקראו כולם בשם סלתות ע״ד מאמרם כל סעודה נקרא ע״ש הלחם. ועיין ר״פ דלקמן:

עמדו משלש יספק מארבע. עיין מ״ש במשנה ד׳:

משלש ועמדו מד׳ יספק מד׳. פירש הר״ב דלא גרע מהדיוט דלא קני אלא במשיכה. ואכתי קשיא אמאי יספק מד׳ דתינח שהגזברין אינם מחוייבין לקבל ממנו מג׳ לפי שלא משכו אבל שיהא מחוייב לספק בד׳ לאו טעמא קאמר אלא נראה שכך הוא תנאי ב״ד שיהא מחויב לספק בד׳ כפי השער ושלא יצטרכו הגזברין לטרוח ולילך למוכרים אחרים והיינו נמי טעמא דאחריות ההתלעה והחימוץ על המספק ואפילו משך הגזבר כמ״ש הר״ב לקמן ויש ראיה מספ״ז דתנאי ב״ד הוא ע״ש בפירוש הר״ב:

ואם החמיץ יין וכו'. עיין מ״ש בריש דמאי בס״ד ולא ידעתי למה לא זכרה הרמב״ם בפרק ז׳ מהלכות כלי המקדש כי שם מקומה וגם לא ראיתיה בשום מקום מחבורו. ובפירושו ספ״ז דמכילתין כתבה:

פרק ה

א **אלו הן הממונים וכו'**. פירש הר״ב [*דהנך גברי דחשיב לא בזמן אחד היו אלא] החסידים והכשרים שבכל דור הוא מונה שא״א שאלו הנזכרים שהיו ממונים בכל זמן הבית. דבכל דור ודור היו משתנים הממונים ועיין בספ״ג דיומא. [*אבל מ״ש הר״ב דלא בזמן אחד היו שכן לשון הירושלמי חד אמר כשירי דור ודור הוא מונה וסברא בעלמא הוא. שמכיון שמונה כל הכשרים שכמעט נמנע הוא לומר שכל היותר כשרים היו הכל בדור אחד] יכתב עוד ורבותי פירשו כו׳ [*אפשר שנתכוין לבעלי התוספות דמסכתא מנחות פרק רבי ישמעאל סוף (מנחות דף ס״ד) אדת״ר כשצרו מלכות בית חשמונאי זה על זה כו׳ א״ל מרדכי כו׳ דפירש רש״י מרדכי שהיה בימי אחשורוש. וכתבו התוספות דתימה הוא לומר שהאריך ימים כל כך ונראה על שם מרדכי הראשון היו נקראים הממונים על שמו לפי שאינם [ממנים] אלא בקיאים בעלי שכל ומדע עכ״ל ולמד הרב לומר כן על כולם. ויש לתמוה שאף שכתב פירוש הירושלמי תפס ג״כ פירוש רבותיו. ולמה לא תפס ג״כ לאידך פירוש דבירושלמי דחד אמר מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו. ועוד הסברא הפשוטה היא נוטה כך יותר משני הפירושים האלו דמסתמא המונה מונה אותם שבדורו]:

על הנסכים. הר״ב כתב הסלתות והיינו הך כמ״ש בס״פ דלעיל. וכ״כ הרמב״ם בפ״ז מהלכות כלי המקדש דזה שעל הנסכים היינו על היין והסולת. וזה שלא כתב שמן לפי שהשמן נבלל בסלת כמ״ש בלול בשמן. וכך עשה ברפ״ב מהלכות מעשה הקרבנות שכתב היין והסלת שמביאין עם הקרבן הם הנקראים נסכים והסלת לבדה נקראת מנחת נסכים ולא הזכיר שמן וז״ל בהקדמתו למסכת מנחות והדבר הנקרא מנחת נסכים הוא סולת בלול בשמן זית. והנסכים הוא היין שמקריבין עם העולה אי השלמים ג״כ והוא מה שנאמר ויין לנסך ולפעמים קוראין לכל ר״ל הסולת בלול והיין נסכים דרך העברה בשמות לפי שאין היין בלא סלת ולא סלת בלא יין. וכולן תכסיסי קרבן ר״ל העולה והשלמים ע״כ ועיין [*משנה ה׳ פ״ז דלקמן וכן] משנה ד׳ פ״ט דמנחות:

[*שהיה פותח בדברים ודורשן. כדמפרש בגמרא פרק ר׳ ישמעאל דמסכת מנחות דף ס״ד דהוה עובדא בתלת נשים דאייתו ג׳ קינין חדא אמרה לזיבתי וחדא אמרה לימתי וחדא אמרה לעונתי סבור מינה זיבתה זיבה ממש וכו׳ וכלומר דכולהו חדא חטאת וחדא עולה. א״ל מרדכי שמא בזוב סיכנה*) [שהיתה שופע׳ דם יותר ונסתכנה למות ונדבה להביא עולת נדבה] שמא בים סיכנה שמא בעינה סיכנה בדוק ואשכח. ומ״ש הר״ב שהיה בולל כו׳ מפרש התם כאותו ששנינו שם שהביאו מעין סוכר ומגנות [צ״ל ומגגות] צריפין דאילו דידע ע׳ לשון כולהו סנהדרין נמי ידעי ע׳ לשון]:

בן בבי על הפקיע. פי׳ הר״ב להלקות הכהנים והלוים כו׳ והרצועה שמלקין בה נקראת פקיעה. ולכך נקראת פקיעה שאינה רחבה בראשה כשאר רצועות מלקות אלא מפסקת בראשה לרצועות דקות כדי שירגיש בה יותר. ופקיעה לשון פיסוק וסדקים כמו מבלאי מכנסי הכהנים [היו] מפקיעין לשון קריעה. כ״פ רש״י בפ״ב דיומא דף כ״ג. ואיתא התם אמר אביי מריש ה״א הא דתנן בן ביבאי ממונה על הפקיע אמינא פתילתא כדתנן מבלאי וכו׳ כיון דשמענא ולא עוד אלא שלוקה וכו׳ אמינא מאי פקיע נגדא. וכיון דבגמרא דידן דחי לה לפירוש דבירושלמי יש לתמוה על הר״ב שהביאו אחר שפירש פרושא דגמ׳ דידן. ואולי מפני שראה שהשיג הראב״ד בפ״ז מהלכות כלי המקדש והקשה על שלא מנה הרמב״ם הממונה על הפתילות ס״ל הר״ב דקסבר הראב״ד דאביי ה״ק מריש ה״א כהירושלמי כיון דשמענא אמינא וכו׳ כלומר ואיכא למימר הכי וכמסתפק בפי׳ הוא אומר כן וזוהי השגתו של הראב״ד דכיון דאביי לא הכריע בפי׳ פקיע מאי היא. ה״ל להרמב״ם לכתוב ב׳ הפירושים. [ומ״ש הר״ב להלקות הכהנים והלוים לא דק דלא מצינו להא אלא גבי לוים במשנה ב׳ פ״ק דמדות]:

על הצלצל. פי׳ הר״ב כלי שיר [*כו׳ צימבל״ו בלע״ז וכן כתב במשנה ג׳ פרק ו׳ דתמיד וע״ש גם] עיין במשנה ה׳ פ״ב דערכין:

הוגרס בן לוי על השיר. פי׳ השיר שבפה רמב״ם פ״ז מהלכות כלי המקדש. וביומא. סוף פרק ג׳ קורהו הגרוס ושם פירש״י בן לוי כלומר מן הלוים:

[*ופנחס על המלבוש. והר״ב העתיק המלבוש. וכן בסדר המשנה שבירושלמי ופנחס המלביש]:

ב **אין פוחתין מג׳ גזברים ומז׳ אמרכלין**. וכתב הר״ב דאיכא נמי ב׳ קתילוקין וכולהו יליף בירושלמי מן הכתוב שבד״ה ב׳ ל״א ויחיאל ועזזיהו ונחת [גיזברין] ועשהאל וירימות ויוזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו [מרכולין] פקידים מיד כוננהו ושמעי אחיו [קתילוקין] במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית האלהים ופירש ביפה מראה דאע״ג דבקרא לא נזכר כמה מהם הגזברים ומי מהן המרכולין הא פשיטא דהגזברים ג׳ שהרי הגזברים ממונים על דבר שבממון ואם כן בעינן ג׳ כדתנן בסוף פאה הלכך פסקיה לקרא דג׳ מינייהו הם הגזברין והשאר הם המרכולין והם ז׳ ובמנוי הקתילוק לא אתפרש אלא דבירושלמי איתא המלך וכהן גדול כשהוא חותם הגזבר חותם ונותנו לאמרכל אמרכל חותם ונותנו לקתליק קתילוקין חותם ונותנו

לכ״ג כ״ג חותם ונותנו למלך כו׳ ובערוך כתב ממונה על האוצרות אבל רש״י בסוף הוריות פירש כן על הגזבר ונראה דודאי כולן ממונים על האוצרות אלא שזה למעלה מזה. והקתילוק שהוא למעלה מהאמרכל לא היה לו שום טורח כי אם לחתום כמו המלך וכ״ג ומחשיבות הכ״ג שלא ימסור לו האמרכל לחתום אלא ע״י חשוב ממנו והוא הקתילוק ולשון הרמב״ם בפרק ד׳ מהלכות כלי המקדש. ועוד ממנין קתילוקין להיות לסגן כמו הסגן לכ״ג:

גזברין. פי׳ הר״ב והם פודים הערכים כו׳ כן לשון התוספתא וכלומר פודים את הנפדה מהן ומוציאין אותם הדברים הראוים להן להוציאן. הרמב״ם בחבורו שם. ועיין סוף פ״ח דערכין:

חוץ מבן אחיה כו׳. ותימא דפתחיה שעל הקינין ונחוניא חופר שיחין ג״כ בדבר שבממון היו ויחידים הם:

ג **וארמית כתוב עליהן**. לפי שהחותמות היו נותנין לכל הבא מן העם הצריך בן עזאי שיהא כתוב עליהן ארמית שרוב דבורן בלשון ארמית היה כמ״ש הר״ב. וכדי שהלוקח החותם ידע מה לוקח ואף ע״פ שאין כאן חשד שיתן לו חותם פחות ממה שנתן מעות מכל מקום אולי בטעות יתן כך ועל ידי זה שיכול הלוקח לקרות החותם לא יבא לכלל טעות. אבל במשנה ב׳ פ״ג לא פליג בן עזאי משום דסימני הקופות לא נמסר אלא לממונים על כך והם היו מגדולי וחשובי העם והיו מכירין בלשון הקדש ואף רבי ישמעאל דס״ל יונית היה כתוב עליהן לא מפני שכולם מגדולם ועד קטנם היו מורגלין בכך. אלא שהיו רגילין בו כמו בלשון הקדש. והר״ב כתב לעיל היו רגילין ביונית ולא כתב שרוב דבורם כו׳ כמו שכתב בכאן. אלא טעמא דרגילין היו בו כמו שהיו רגילים בלשון הקדש. וכך כתב הרמב״ם ברפ״ב דמגילה דלשון יוני היה מובן אצלם מפני שהם פירשו את התורה בלשון יון לתלמי המלך ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותו הלשון כמו לשונם ועיין משנה ה׳ פרק דלקמן:

זכר. פירש הר״ב איל כו׳ והכי קרי ליה במשנה ד׳ פ״ג דר״ה*):

גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים. ר״ל עזים מן הצאן כדכתיב בפרשת ויקרא ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים [*וכן עוד בפרשת נסכים שבסדר שלח לך] קאמר תנא דשוים בנסכיהם גדולים וקטנים וכן בכבשה בין גדולה וקטנה אבל בכבש דוקא בן שנתו דאילו גדול נסכי איל מביא והיינו דתנן חוץ מן האילים ולפי דחותם גדי מרובה משל זכר וכולל יותר וכמו שכולל חותם עגל הלכך בפירושא מפרש לה התנא קודם זכר ובהזכרתו לשמות החותמות הקדים זכר לפי שהוא גדול יותר מגדי:

חוטא משמש עם נסכי ג׳ בהמות. שנסכיהם ג׳ עשרונות בלול בט׳ לוגין כו׳ וג׳ רביעית ההין יין כדתנן במשנה ו׳ פ״ט דמנחות וע״ש. והר״ב קיצר וסמך שילמוד סתום מן המפורש. ומ״ש הר״ב דלת״ק נותנין למצורע עני חותם גדי וכ״כ הרמב״ם הקשה ר׳ ענשקן חפץ לוג שמן דלמתן בהונות [ושיריו נאכל לכהנים כדין קדשי קדשים. כמ״ש הרמב״ם בספ״ד מהלכות מחוסרי כפרה. ואם כן צריכין להיות על טהרת הקדש] מאין היה מביאו. והשבתיו דזהו שאמר בירושלמי בזה הלשון וכבן עזאי חוטא דל למה היה מביא לוגו עמו ברם כרבנן מביא גדי. ע״כ. נראה דלבן עזאי קאמר דלא צריך להביא עמו מביתו הלוג. אבל לרבנן שהיה מביא גדי היה מביא לוגו עמו מביתו ונעשה על טהרת הקדש:

ד **בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים**. פירש הר״ב שהיה ממונה לקנות נסכים וא״כ הוא ניהו החנוני שמקבל עליו לספק וכו׳ דכ׳ הר״ב בסוף פרק דלעיל. וז״ש הרמב״ם בכאן דלזה המותר דהכא רמזו בפרק הנקדם באמרו מותר נסכים והיינו התם במשנה ד׳ כמ״ש הר״ב בפירושו. וכ״כ גם כן בפרק ז׳ מהלכות כלי המקדש דזה שעל הנסכים הוא שמוכר הנסכים. ואי נמי י״ל דז״ש הר״ב לעיל חנוני היינו שסובר כפירוש הראב״ד דסבירא ליה דזה שעל הנסכים גזברות בעלמא הוא. והוא מתנה עם בעל הבית דהיינו החנוני לקבל עליו לספק וכו׳. וכן נראה לשון הר״ב בפירושו אשעל הקינין שכתב כלשון הראב״ד ולא כל׳ הרמב״ם שהוא שפוסקים עמו שימכור הקינים לקרבנות וכו׳ דאילו להראב״ד זה שעל הקינים מקבל המעות ופוסק עם בעל הבית שיספק וכו׳. ועיין סוף פרק ז׳ בפי׳ הר״ב. והשתא ז״ש בכאן שהוא ממונה לקנות וכו׳ רוצה לומר שיקנה מחנוני שמקבל עליו וכו׳ שזכרו לעיל. ולפי זה המותר דתנן הכא לאו אותו שזכר בפירוש משנה ד׳ פרק דלעיל אלא כשהותירו אמרינן דלמא זה שנתן מעות נתן יותר ממה שהיה צריך ליתן ונתכוין שיהא להקדש. ומ״מ ודאי שדין זה המותר הוא בכלל מותר נסכים דתנן התם אף ע״ג שלא הזכירו הר״ב בפירושו שם:

ה **מפני הרמאין**. פירש הר״ב שמא מצא חותם שנפל מחברו וכו׳ ועוד יש לחוש וכו׳. שני הפירושים כתב הרמב״ם אבל בחבורו פרק הנ״ל לא כתב אלא האחרון. וכתב בכ״מ דפירוש ראשון אינו נכון כל כך משום דאם כן למה להם לכתוב שם היום יכתבו שם בעליו ודי. ע״כ. דלתרי יוסף בן שמעון לא חיישינן. כדמוכח במשנה ג׳ פרק ג׳ דגיטין. עיין במשנה ג׳ פרק בתרא דבבא בתרא:

ו **לשכת חשאים**. פי׳ הר״ב שהיו נותנים בסתר וכו׳ וכדמתרגמינן קול דממה [דקה] (מלכים א י״ט:י״ב) קל דמשבחין בחשאי:

פרק ו

א **[*ששם הארון נגנז.** ויראה לי דאינך שלא השתחוו היתירה משום דסבירא להו דארון גלה לבבל. וכדדייקינן בגמרא דיומא פ״ה ממשנה ב׳ דהתם]:

ב **שהיה מתעסק כו׳.** לשון הר״ב מתליע את העצים כו׳ [*כלומר בודק העצים המתולעים ומשליכם] ובעל מום כו׳ מדלא אמר עובד. רמב״ם. ועיין פ״ב דמדות:

וראה הרצפה שהיא משונה. כתב הר״ב והבין שנסתלקה משם והוחזרה וכפי׳ רש״י ביומא פרק ה׳ דף נ״ד ומוקים התם דבבית שני היה וכן הסברא ולא תנן בסוף תענית אלא ונחרשה העיר ועוד אפילו אם נאמר שהבית גם בכלל זה אפש׳ שלא היה אלא בשניה וכן בגמ׳ אההוא מתניתין תניא כשחרב [*נ״ל שצ״ל כשחרש] טורנוסרופס הרשע את ההיכל כו׳ וכן הרמב״ם בפ״ה [מה׳ תענית ה״ב] לא כתב אלא שחרש טורנוסרופס ההיכל ואת סביביו לקיים ציון שדה תחרש (ירמיהו כ״ו:י״ח) וכן במזמור קל״ז נאמר על אדום האומרים ערו ערו עד היסוד בה ועיין בגמרא תענית דף כ״ט:

ג **כנגד י״ג שערים.** שהיו משתחוים ומודים על נוי הבנין כ״כ הר״ר שמעיה בספ״ב דמדות:

שער העליון. לא אתפרש מה היה משמש:

שער הדלק. מ״ש הר״ב הוא שער לשכת העץ שהיתה בדרום העזרה א״א לכוונו שהרי בר״פ כתב בעצמו שלשכת העץ במקצוע מזרחית צפונית ועוד שאלו השערים בעזרת ישראל ולעיל פי׳ דהלשכה בעזרת נשים וכפירושו דלעיל תנן בפרק ב׳ דמדות [ד׳ לשכות] היו בע״נ כו׳ מזרחית צפונית היא היתה לשכת העצים כו׳ ובפרק קמא דמדות כתב הר״ב שער הדלק על שם שהיו מכניסין דרך שם עצים של מערכה הדולקים על המזבח נקרא שער הדלק [*וכדמסיים הכא]:

שער הבכורות. פי׳ הר״ב שמכניסים שם הבכורות הנשחטים בדרום פי׳ אף בדרום עיין פ״ה דזבחים [*ומ״ש במשנה ד׳ פרק קמא דמדות]:

שער נשים. פירש הר״ב שבו הנשים נכנסות כו׳ ועיין במשנה ה׳ פ״ק דסוטה:

ושתי פשפשין היו לו. [*פי׳ הר״ב שערים קטנים בתוך השערים הגדולים וז״ל הרמב״ם פשפשין דלתות קטנות שעושים בבתים הגדולים בעצם דלתות השערים הגדולים כדי שיהיו נוחין לפתוח בכל עת שירצו עכ״ל] ומ״ש הר״ב ואף על גב דגם לשער בית המוקד היה לו פשפש וכו׳ דשער בית המוקד הוא אחד משערי הצפון דרבנן קחשבי להו מהנך שלשה דס״ל דבצפון בפרק קמא דמדות ולא פליגי אאבא יוסי אלא דמחסרי ליה חד בצפון וכן בדרום מחסרי שער העליון ואינך ניקבו בשמותן ובסידרן אבל בצפון מחסרי חד ושינו בשמותן שקראום ניצוץ וקרבן ומוקד. ועוד דהתוס׳ כתבו בפ׳ שני דייני דף ק״ו דלכולי עלמא היו י״ג שערים וז׳ היו גדולים וששה היו קטנים ובהא פליגי. דאבא יוסי סבירא ליה דכיון דבין כולם היו השערים י״ג הלכך כנגדם היו הי״ג השתחויות. ורבנן ס״ל דכיון דהגדולים לא היו י״ג לא היו השלש עשרה השתחויות כנגד השערים אלא כנגד הי״ג פרצות ועיין בסוטה:

ושנים במערב שלא היה להם שם. וכתב בעל כפתור ופרח בפרק ו׳ שעל שער האולם ושער ההיכל הוא דקאמר שזולתם שהזכיר יש להם שם על ידי מעשה שנעשה בהם ואלו השתים כלומר שער האולם ושער ההיכל לא היה שם על ידי מעשה שלא נעשו אלא לכניסה ויציאה ע״כ. ועוד כתב פירוש אחר ודחהו אבל דבריו הללו ג״כ אינם נראים כלל דהאיך אפשר לומר שיהיו שער האולם וההיכל בכלל שערי העזרה. ועוד הרי שער העליון גם כן זה שמו לא נקרא על שם שום מעשה אלא על שם מקומו. ואם כן אלו ב׳ השערים לפי דבריו יקראו בשמם על שם מקורם. ועוד לרבנן אמאי קא ממעטי אלו שני השערים. ואפשר לומר משום טעמא דכתיבנן דס״ל שאינם בכלל העזרה אבל להתוספות דלעיל שכתבו דבמנינא כולי עלמא לא פליגי. וכן במספר הגדולים והרי אלו ב׳ השערים גדולים היו כאשר נשנו במסכת מדות פרק ב׳ ופ״ג ופ״ד. אלא נראה לי דאלו ב׳ השערים בכותל מערבי של העזרה המקפת בית המקדש היו וקטנים היו ולא היו משמשין כלום אלא לעת הצורך הגדול כגון מפני האויבים וכיוצא בזה וטעמא שלא היו משמשין כלום לפי שמעוטו של העזרה היה במערב כדתנן בפ״ב דמדות ותנן התם מקום שהיה רוב מדתו שם היה רוב תשמישו ויחזקאל הנביא לא ראה שום שער במערב ופירש הר״י אברבנאל ב׳ טעמים אחרים האחד לפי שלא יכנסו אלא כנגד ההיכל להשתחות ולראות שם. וזה אינו במערב. והשני שהבא אל המזרח ישתחוה בהכנסו נכחו ואם יבא במערב ישתחוה במזרח נגד השמש והשם יתברך ירחיקם מתועבות העובדי כוכבים ומזלות ע״כ. והארכתי עוד בספר צורת הבית שחברתי על בניינא דיחזקאל בס״ד בסימן י״ב. [*ואף על פי שראיתי ביוסיפון לרומיים בספר המלחמות ספר חמישי פרק י״ד שכתב שלא היה שער כלל למערב כי אם חומה סתומה לגמרי. ע״כ. ומכיון שבבנינא דיחזקל לא היו שערים במערב ובהרבה דברים בנו בבית שני מעין בנין של יחזקאל כמ״ש הרמב״ם בפ״א מהלכות בית הבחירה היה קרוב לשמוע להיוסיפון אלא שאין לנו לזוז מקבלת חכמי המשנה]:

ד **שעליהן מדיחין את הקרבים.** עיין מ״ש בס״ד במשנה ג׳ פרק בתרא דמדות:

על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו. פי׳ הר״ב אחר שנאפה עד שיסדרוהו כו׳ ולפי ששהו זמן רב שאין אפייתן דוחה שבת כדסתם תנא בספי״א

דמנחות. וכ״פ הרמב״ם בפ״ה מהלכות תמידין הלכך לא עשאו של כסף אע״פ שאין עניות כו׳ היינו נמי טעמא כדי שלא יתעפש [*וכמ״ש] במנחות פי״א משנה ז׳ [ועל מה שפירש הר״ב שם] שמיד שהניחו על של שיש הסירו והביאו לפנים וכו׳ יש להקשות עליו כמ״ש שם בס״ד:

שמעלין וכו׳. בפירש״י במגילה ר״פ בני העיר. תוספתא. מעלין בקדש דכתיב (שמות מ׳:י״ח) ויקם משה את המשכן בצלאל עשה ומשה שהיה גדול הימנו הקימו. ולא מורידין. דכתיב (במדבר י״ו) את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח כי הקריבום לפני ה׳ ויקדשו וגו׳ כיון שהוקדשו הוקדשו. ע״כ. ופי׳ הר״ב אין מורידין אותו להניחו בשל כסף כלומר ולכך לא עשאו השלחן השני שבאולם משל כסף ויהיו השנים שבאולם כמו אותן שבכבש האחד של שיש והאחד של כסף:

ה **וכתוב עליהן תקלין חדתין וכו׳.** כטעמו של בן עזאי במשנה ג׳ פרק דלעיל והכא כ״ע סבירא להו דארמית כתוב עליהן כדי שכל הבא לתת מעות שידע להיכן יטילנו. אבל לעיל ת״ק סובר דהממונה נאמן שיתן לו חותם הראוי לו ולמטעי לא חיישינן:

זהב לכפורת. כתב הר״ב כלומר לכלי שרת שהמזרקות נקראו כפורי וכו׳. לפי שהכהן מקנח וכו׳ כמאן דמכפר ידיה בגלימא דחבריה. רש״י בעזרא א׳ ודברי הימים א׳ כ״ח ות״י על אכלה ומחתה את פיה [במשלי ל׳] אכלה ומכפרה פומהא:

ששה לנדבה. פירש הר״ב מותר חטאת ומותר כו׳ וכולן לנדבה. כדתנן טעמא במתניתין דלקמן. וכתב רש״י בסוף מנחות דף ק״ח וז״ל ואשם סתם היינו אשם גזילות. אשם מעילות. ולא מערב מותר דידיה בהדי חטאת. ואשם נזיר ומצורע לא מערב בהדי אשם סתם דזה בן שתי שנים. ואילו בן שנה. ואשם מצורע לא מערב בהדי אשם נזיר. דאשם נזיר בא להכשירו לנזירות טהורה. ואין נותנין מדמו לבהונות ואין טעון נסכים. ואשם מצורע נותנין מדמו לבהונות וטעון נסכים ובא להתירו במחנה. ע״כ. ובמותר קינין אין צריך טעם דהן עופות ואלו בהמות. ומ״ש באשם סתם מסתבר דלא אתא אלא לאפוקי דנזיר ומצורע אבל דשפחה חרופה ואשם תלוי נמי מותרן לשופר שכתוב עליו מותר אשם. ומאי דקשיא ממותר חטאת דלנדבה ממשנה ח׳ פ״ו דכריתות מפורש שם בס״ד. ומה שכתב הר״ב דששי נדבה סתם אע״ג דבגמרא דמנחות אין גם אחד מהנהו אמוראי דלימא הכי. דברי הר״ב כהרמב״ם. וכבר הקשה עליו בכ״מ פ״ב מהלכות שקלים מהירושלמי וכתב דבתוספתא מכוון כדבריו. ונראה. שבירושלמי יש ט״ס עכ״ד. ואילו זכר הכ״מ דברי הבבלי לא היה אומר שהירושלמי הוא ט״ס. אלא נ״ל דהרמב״ם תופס עיקר התוספתא לפי שהיא ברייתא. והני לישנא דבגמרא אמוראי קאמרי להו:

[*אשתקד פירשתיו במשנה ג׳ פ״ו דב״ב]:

וחכמים אומרים קינין אחד חטאת וכו׳. פירש הר״ב דסברי דבשופר של קינין משימים דמי קיני חובה וכו׳ ואין הפרש ביניהן בין תורים או בני יונה. הרמב״ם:

ו **משני גזירים.** פי׳ הר״ב אבל הרוצה להביא אפי׳ עץ אחד יביא. ירושלמי מתניתין אמרה כן שזה קרבן בפני עצמו. וזה קרבן בפני עצמו. דתנן [יומא פ״ב] ושנים בידם שני גזירים. [*ועיין במשנה ג׳ וד׳ פרק י״ג דמנחות]:

ואומר כסף חטאת וכסף אשם [וגו׳] לכהנים יהיו. כתב הר״ב וא״א לומר דכסף שקדש וכו׳ יהנו ממנו הכהנים. אלא על כרחך ה״ק יעשו ממנו דבר כו׳ והיינו עולות וכו׳ דאין לומר שיביאו חטאות ואשמות עצמן. כלומר שימכרו לצרכי חטאות ואשמות והוו נמי לכהנים שנהנים בבשרם שאוכלים. דאם כן מאי לכהנים לחטאות ואשם יהיו מבעי ליה וליכא למטעי דה״א דבכסף חטאת גופיה ולא במותר מיירי. דאי הכי מאי למימרא. ומדלא קאמר לחטאת יאשם במאי איירי אלא בעולה דעורה לכהנים דלא מסתבר ודאי דקאמר לכהנים יהיו כולה. הואיל ותחלת הקדש הכסף למזבח נמי כדכתב הר״ב וא״א לומר כו׳ והא דכתיב לא יובא בית ה׳ כלומר לבדק הבית:

פרק ז

א **קרוב לשקלים יפלו לשקלים.** כתב הר״ב והאומר ורב וקרוב וכו׳ דרוב נמי דאורייתא דכתיב (שמות כ״ג:ב׳) אחרי רבים להטות והתם דאמר קרא והעיר הקרובה בדליכא דנפישא מינה. ולרובא דעלמא נמי ליכא למיחש כגון שיושבת בין ההרים דאין דרך רוצחים לבא ממקומות אחרים לכאן. גמ׳ פ״ב דב״ב ד׳ כ״ג. ועיין במשנה ד׳ פ״ק דביצה:

[*מחצה על מחצה יפלו לגוזלי עולה. מ״ש הר״ב בשם הירושלמי דב״ד הממונים כו׳ עיין בסוף פרקין מה שכתבתי שם בד״ה ועל הקינין:

אחר הקרוב להקל. ואצ״ל להחמיר. ובסדר המשנה דירושלמי ל״ג להקל. וכן הובאה שם בגמרא]:

ב **לפני סוחרי בהמה.** ר״ל בירושלים. רמב״ם:

לעולם מעשר. כתב הר״ב לפי שעולי רגלים כו׳ ומניחין אותן לקרוביהן כו׳ לאכול אותן כו׳ פי׳ רש״י פ״ק דפסחים ד׳ ז׳ בטובת הנאה ונימוקו עמו דהא

קי״ל מתנה כמכר לענין מעשר שני ואסור. ועיין בריש מסכת מעשר שני. והרמב״ם כתב לפי שבני אדם עולין שם במעות מעשר שני לקנות בהן בהמות על הרוב. ומ״ש הר״ב שהרי כמה אנשים לוקחים מתגר אחד. וז״ל התוס׳ שם דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות:

בהר הבית חולין. וא״ת לפי׳ הראשון שפירש הר״ב בסוף ברכות דאפונדתו אזור חלול שנותנין בו מעות ותנן שלא יכנס בו להר הבית וא״כ מסתמא של הקדש הן ונפלו מן המביאים שקליהם ללשכה. כבר כתבו בתוס׳ בב״מ ד׳ כ״ו [ובפסחים דף ז׳] דאין אסור ליכנס אלא במעות הצרורים לו בסדינו דנראה שנושא אותם לסחורה וגנאי הוא ובענין זה אפי׳ של הקדש אסור. אבל בידו אפי׳ הם של חולין מותר ליכנס. ע״כ. וא״ת אכתי נימא דשל תרומת הלשכה הן כבר כתב הרמב״ם ע״פ הירושלמי דחזקה דאין כהן מוציא מעות מתרומת הלשכה עד שהוא מחללן על הבהמה וכל מה שיפול ממנו *) חולין הוא מה שאחר כך הוציאוהו מן הלשכה:

ג **וחתיכות חטאות**. הר״ב כתב ג״כ אשמות. לפי שדין אכילת שניהם שוים כדתנן בפרק איזהו מקומן:

זה וזה תעובר צורתו. מ״ש הר״ב לפי שנפסלו בהיסח הדעת ואסורים באכילה ואם הוא עולה [*א״צ לזה שהוא כולו כליל לאישים כדתנן באיזהו מקומן. ואם הוא חטאת] נפסלו בלאו הכי שמא לנו. [*והרמב״ם לא כתב אלא מפני חשש שמא עבר זמנו וכתב עוד] ומיהו נ״מ לאם עבר אדם ואכלו. אם אכל מה שנמצא בירושלים אינו חייב כלום לפי שהוא שלמים. ואם אכל כהן החתיכות הנמצאות בעזרה אינו חייב כלום. עד כאן:

תעובר צורתו. מ״ש הר״ב ועבור צורתו דשלמים היינו עד יום שלישי. כלומר אף ע״פ שהשלמים אסורים באכילה מתחלת ליל ג׳ כמ״ש במשנה ז׳ פרק חמישי דזבחים. עבור צורתו אינו אלא ביום ג׳ כדיליף בזבחים דף נ״ו מדכתיב (ויקרא ז׳:י״ז) ביום השלישי באש ישרף. ביום אתה שורפו. ואי אתה שורפו בלילה:

חתיכות מותרות. כתב הר״ב אבל בעיר שיש בה נכרים אפילו חתיכות אסורים. ומסתברא דאפילו מיעוט נכרים קאמר. וכן כתב הרמב״ם בפירושו דאפילו נכרי. ויהיב טעמא כי העיקר אצלנו. בשר שנתעלם מן העין אסור. עד כאן. ורב אמר הכי בפרק גיד הנשה ולהחמיר קאמר ולא מדין המשנה. ומשום הכי לא אזלינן בתר רובא כבכולהו דמתניתין. ומיהו קשיא לי דלרב אפי׳ אין כאן נכרי אלא הניחו במקום שעופו׳ או שרצים יכולים להביא אחרת במקומה אסור. וכמבואר בדברי הרמב״ם עצמו בפ״ח מהלכות מאכלות אסורו׳. וצריך עיון. [*ועוד דבמ״ט פ״ב דמכשירין כתב הר״ב דאין הלכה כרב]:

ד **זכרים עולות**. ודלמא זבחי שלמים הן והאיך מקריב האברים ומסיק דממתין לה עד שתומם ומייתי שתי בהמות ומתנה. ודלמא תודה היא. דמייתי נמי תודה. והא בעיא לחם דמייתי נמי לחם. ודלמא אשם הוא אשם בן שתי שנים ואשתכח בן שנה. ודלמא אשם מצורע הוא. אשם נזיר הוא. לא שכיחי. ודלמא פסח הוא. פסח בזמנו מזהיר זהירי ביה. ושלא בזמנו שלמים הוא. ודלמא בכור ומעשר הוא למאי הלכתא למיכלינהו במומן. הכי נמי במומן מתאכלי. גמרא פרק שני דקדושין ד׳ נ״ה:

נקבות זבחי שלמים. דלמא תודה היא דמייתי תודה. והא בעי לחם. דמייתי נמי לחם. ודלמא חטאת היא. חטאת בת שנתה ואשתכח בת שתי שנים. ודלמא חטאת שעברה שנתה. לא שכיח. אשתכח בת שנתה מאי אמר אביי בת שנתה כחטאת ודאי כונסה לכיפה והיא מתה מאליה. גמרא שם. ופסקה הרמב״ם בפרק ו׳ מהלכות פסולי המוקדשים ועיין שם:

רבי יהודה אומר הראוי לפסחים פסחים. כתב הר״ב והמוצאו מותר לו להקריבו לפסחו ואם יבא בעליו אחר כך יתן לו דמיו. ואין להשהותה אצלו עד שיבא דהוי דבר שאין עושה ואוכל דימכר כדתנן במשנה ז׳ פ״ב דב״מ ובקדשים אי אפשר להמכר:

ה **נסכיה**. פי׳ הר״ב שלשה עשרונים וכו׳ והה״נ השמן והיין הראוי להן [*ועיין מה שכתבתי ברפ״ה]:

משל צבור. ובכל מקום שאומר משל צבור הכוונה בו שיביא מתרומת הלשכה רמב״ם. סוף פרקין. וכן כתב הר״ב לקמן גבי קינין ורש״י פרק ד׳ דמנחות לענין חביתין וכתב בכ״מ בפרק ד׳ מהלכות שקלים לפי שאלו בכלל מה ששנינו בריש פרק ד׳ שכל קרבנות צבור באין מתרומת הלשכה:

ו **וזה אחד מהן**. וזה שאמרנו אחד מהן והדר מפרש לאינך שש נכרי כו׳ רש״י פרק ד׳ דמנחות דף נ״א. ועל המלח ועל העצים שנים כ״כ רש״י פרק ג׳ דמנחות דף כ״א. [*וזה נראה סותר לדבריו דבפרק ד׳ דא״כ יהיו ז׳ בלאו הא דלעיל. ולפי שלשון משנתינו וזה אחד מהן אין לו טעם אלא כדפירש רש״י בפרק ד׳ לכך צ״ל דז״ש שנים לאו למימרא שלענין חשבון השבעה הם שנים אלא חושבנא בעלמא קאמר אלו שנים]:

נכרי ששלח עולתו. כרבי עקיבא דס״ל דאין מקבלין מהן אלא עולה כמ״ש במשנה ה׳ ריש פ״ק. ותנן הכא דנסכין קרבין משלו הא דקאמר רבי עקיבא עולה. עולה וכל חברתה קאמר דהיינו נסכים. אבל נסכים לחודייהו לא. כדאיתא בגמ׳ דמנחות פרק ז׳ דף ע״ג:

ממדינת הים. דברו חכמים בהווה דבא״י בזמן הבית לא שכיחי נכרים כולי האי. ועיין ריש פרק דלקמן. והרמב״ם בפ״ד מהלכות שקלים העתיק

ממדינה אחרת אפשר דבא לומר שאם הוא עמנו במדינה אומרים לו הבא נסכיה. [ועיין למטה בד״ה ר׳ יהודה]:

וכן גר שמת וכו׳. דאילו ישראל שמת הוי מקרבי יורשיו נסכיו כן כתב רש״י במנחות דף נ״א והכי תנן בסוף פרק ט׳ דמנחות. ועיין שם ולקמן בסמוך:

[*אם יש לו נסכים. שהפרישן בחייו דלאחר מיתה הוי הכל הפקר תוס׳ דמנחות פרק ד׳ דף נ״א]:

ותנאי בית דין הוא. הואיל וזה אינו תנאי בית דין ממש. אלא דאוקמוהו אדאורייתא כדפירש הר״ב דקדק התנא לחזור ולשנות ותנאי בית דין אלא דקשיא מאפר פרה דלקמן דה״ל נמי למתני הכי וכי תימא דמשום פלוגתא דר״י תנא הכי קשיא מקינין דלקמן. [*ומיהו י״ל דלהכי תנא הכא ותנאי ב״ד הואיל ואיתא לתרתי דאוקמוה אדאורייתא וגם פליג ר״י משא״כ פרה דלקמן דאע״ג דאוקמוה אדאורייתא כי הכא אבל לית ביה פלוגתא. וקינין אף על גב דאית ביה פלוגתא לית ביה אוקמתא אדאורייתא]:

קריבה משל צבור. כתב הר״ב כיון שראו דקא מדחקא לשכה התקינו דנגבו מיורשים. ויכולים לתקן כן לפי דאדעתא דהכי ממנין כהן גדול שיהיו נכסיו משועבדים שאם ימות שיורשיו יתנו מנכסיו החביתין דודאי מסתברא דאם לא ירשו שלא יהיו מחוייבין להביא מביתם ולהכי קרו להו יורשים:

רבי יהודה אומר וכו׳. הר״ב פסק והלכה כרבי יהודה והדין עמו דר״י ור״ש הלכה כר׳ יהודה כדאיתא בפרק מי שהוציאוהו (עירובין מו:) וקשיא על הרמב״ם שכתב ואין הלכה כר׳ יהודה. וכן בפ׳ רביעי מהלכות שקלים כתב כר׳ שמעון. אבל בפרק ג׳ מהלכות תמידין פסק כר׳ יהודה. וכן בפירושו לסוף פרק ד׳ דמנחות כתב הלכה כרבי יהודה וכתב בכסף משנה מהלכות שקלים דמ״ש בשקלים לאו דוקא אלא אגב גררא דאינך שהם תנאי בית דין נקטה. עד כאן. והדין עמו שכן צריך לומר גם כן לעיל מהך בנכרי. שהעתיק נמי משנתינו דלא שלח עמה דמי נסכים. דמשמע הא שלח מביאין [מה] ששלח. ובפ׳ ג׳ מהלכות מעשה הקרבנות פסק דנכרים אין מביאין נסכים אלא דבשקלים אגב גררא נקטה ובלשון הר״י קורקוס שהביא כ״מ בטעם להרמב״ם שפסק דלא כמשנתינו ראיתי שערוריה שכתב שסמך אמשנה ובריייתא שבריש תמורה וכתב שבמשנה אמרו ואין מביאין עליהן נסכים. ושינה ושילש פעמים רבות להזכיר המשנה ובמחילה מכבודו שהמדפיס הטעהו שהדפיס מתניתין על פיסקא דברייתא ולאו משנה היא כלל:

ושלימה היתה קריבה. מסקינן בגמ׳ סוף פרק ד׳ דמנחות דבין בבקר בין בערב ואין כופלין שמנה ולבונתה. כמו שכתב הרמב״ם בפרק ג׳ מהלכות תמידין:

ז **שיהו הכהנים נאותין בהן**. פי׳ הר״ב אבל לאכילת חולין כו׳ כדי שיהו הקרבנות נאכלין על השבע. בת״כ. ומייתי לה במנחות פרק ג׳ דף כ״א והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו וגו׳. ובסיפא כתוב יאכלוה רישא בזמן שהיא מעוטה יאכלו עמה חולין ותרומה וסיפא יאכלוה לבדה בזמן שהיא מרובה:

שלא יהו מועלין באפרה. מ״ש הר״ב כיון דחזו דקא מזלזלו בה בפרק ד׳ דמנחות בגמ׳ דף נ״ב וקא עבדי מיניה למכתן פירש״י דאפר מרפא מכה וז״ש בפי׳ הרמב״ם בחברותיהן צ״ל בחבורתיהן*):

ועל הקינין הפסולות. פירש הר״ב המחוייבים קינין מביאים כו׳ והולכין להן כו׳ וצריך לומר דתקנת נביאים ראשונים במעמדות קאי נמי אקרבנות יחיד כגון הקינין דאל״ה היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו כדתנן כל זה במשנה ב׳ פרק ד׳ דתענית:

פרק ח

א **כל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורין**. דאילו חוץ לירושלים גזרו על ספק רוקין. כדתנן במשנה ה׳ פרק ד׳ דטהרות:

ובשעת הרגל. פירש הר״ב שרוב ישראל טהורין כי העיקר אצלינו כל ישראל חברים ברגל. הרמב״ם. וכתבו הר״ב במשנה ו׳ פרק ג׳ דחגיגה:

ב **כל הכלים הנמצאים בירושלים כו׳**. דחוץ לירושלים גזרו כדתנן פרק ד׳ דטהרות:

דרך ירידה כו׳ טמאים. הא דכל העיר טהורין ודתנן דרך עליה טהורים דייק הכי הא דגזייתא [טמאים] פירוש מבואות קטנות שהיו סמוך לדרך ירידה ועלייה ופעמים שהיו יורדין דרך אותם מבואות ופעמים עולין והנהו טמאין מספק. גמ׳ פסחים דף י״ט ע״ב:

[*שלא בדרך ירידתן עלייתן. והר״ב העתיק שלא כירידתן עלייתן וכן הוא במשנה שבסדר ירושלמי]:

רבי יוסי אומר כולן טהורים. פירש הר״ב דלא גזרו כו׳ וצריך לומר דירידה לבית הטבילה לא הוי הוכחה כולי האי כמו אמצע הדרך לענין זבים דלעיל דמודה ר׳ יוסי דגזרו:

מריצה. פירש הר״ב שרוצצים כו׳ וזה השם מגזרת ותרץ את גולגלתו (שופטים ט׳ נג) הרמב״ם*):

ג **שוחט בה מיד**. פירש הר״ב דודאי הטבילוה בעליה מאתמול והא לא חיישינן שמא אבדה לו זה ימים רבים. דודאי היום נפלה ממנו דמתוך שבשעת הרגל העם רב אין שוהה שם במקום נפילתו שלא תמצא. רש״י פרק ו׳ דפסחים דף ע׳:

שונה ומטביל. כתב הר״ב והרמב״ם פירש שונה להזות כו׳ ופי״ג מהלכות אבות הטומאות כתב בכ״מ דלפירושו לשון שונה ניחא טפי ע״כ. טעמו לפי שאין ראוי לקרוא לזו הטבילה שניה כיון שלא ידענו שראשונה קדמה לה בודאי:

וקופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל. כתב הר״ב ובגמרא כו׳ שהיה הנשיא גוסס וכו׳ יהיו כל הצבור טמאין. דמצוה לכל ישראל להתעסק בו. רש״י. וטעמא כתב המגיד פ״ב מהלכות אבל לפי שאין כבוד הנשיא ביורשים וקרובים אלא בכל אדם שיתעסקו בו הכל כקרובים ויטמאו לו. ומ״ש הלכך סכין כו׳ מטבילין אותו פירש״י דמטביל לה בעליה מאתמול:

חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד. כתב הר״ב ורבותי פירשו דבקופיץ קאמר. עיין מ״ש לקמן ומ״ש לעיל דקופיץ עשוי לחתוך בשר כו׳ מכל מקום יכול ג״כ לשחוט בו אם ירצה. ולשון רש״י לעיל ורובן אינן לשחיטה אלא לחתוך וכו׳:

בחמשה עשר שוחט בה מיד. כתב הר״ב לפי שכל העם יודעים שהזאה וטבילה אסורה ביום טוב. כך כתב הרמב״ם אע״ג דמטעמא דבעי הערב שמש נמי ודאי טבלה מאתמול וזה הטעם כתבו הר״ב ברישא בנמצאת בי״ד. והתם א״א לומר טעם דהזאה וטבילה דהא שריא בי״ד. מ״מ הכא נקטי טעמא דרויחא טפי דלא אתי לידי הערב שמש דאפי׳ טבילה והזאה אסורה. ורש״י לא כתב טעמא דהזאה וטבילה:

שוחט בה. הרמב״ם פירש בסכין וקצת קשה דהוי זו ואצ״ל זו דהשתא נמצאת בי״ד שרי. בט״ו מבעיא. אבל אם נפרש דהכא בקופיץ ניחא דבי״ד שאינו חל בשבת שונה ומטביל. קמ״ל דבט״ו שוחט בה מיד ונ״ל שמשום זה הוכרח לרש״י [דהיינו רבותי שכתב הר״ב] לפרש בבא דחל י״ד וכו׳ דבקופיץ מיירי:

ד **פרוכת שנטמאת בולד הטומאה**. ואם תאמר דבמשנה י״ג פרק כ״ד מכלים פי׳ הר״ב דוילון מקבל טומאה לפי שהשמש מתעטף וכו׳ ומתחמם בו והאי פרוכת ליכא למיחש שיתחממו בו דאסור להנות ממנו. תירצו בתוספות דפרק קמא דביצה דף י״ד דכיון דאמרינן [בפ״ק דסוכה מוסכות על הארון] דכייף ליה מיכף עילויה דארון והוי אוהל הלכך יש לו תורת כלי ומטמא אף בולד הטומאה א״נ כשהיו נושאים הפרוכת ממקום למקום נותן הכלים לתוכה א״כ יש תורת כלי עליהם ע״כ. ולתירוץ בתרא ניחא טפי לפירוש הר״ב במשנה דלקמן דמפרש לפרוכת בפרוכת האולם. ומשמע דהיינו נמי פרוכת דאיירינן ביה הכא. ועיין מ״ש לקמן בס״ד ועוד דאנן פרוכת סתמא תנן ואמרינן ביומא בפרק הוציאו לו (יומא דף נ״ד) ובפ׳ שני דייני דף ק״ו די״ג פרוכות היו במקדש שני. ז׳ על ז׳ שערי העזרה ואחד על פתח האולם ואחד על פתח ההיכל ושתים לדביר ושתים כנגדן בעלייה וכתבה הרמב״ם בפרק ז׳ מהלכות כלי המקדש ועלה כתב למתניתין דפרוכת שנטמאה וכו׳ ובכולהו פרוכת דלאו דדביר לא שייך תירוצא קמא:

נטמאת באב הטומאה. כ׳ הר״ב כדאמר בפרק בתרא דעירובין. בגמרא דף ק״ד ע״ב:

על גג האיצטבא. עיין במשנה ד׳ פ״ד דסוכה. [*ועיין במשנה ח׳ פ״ג דתענית]:

ה **עשרים וארבעה חותין**. כתב הר״ב כדאיתא ביומא. פ״ז דף ע״א:

ארכה מ׳ ורחבה ך׳. פי׳ הר״ב כמדת פתח האולם כו׳ כדתנן במשנה ו׳ פרק ג׳ דמדות. ומיהו בפ״ד משנה ו׳ תנן דגובהו של היכל נמי מ׳ אמה ובמשנה ז׳ דרחבו ך׳ ונמצא דרוחב קדשי קדשים ך׳ אמה וגבהו מ׳ אמה. ופי׳ שם הר״ב והכי תנן ברפ״ה דיומא דשתי פרוכות היו שם המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים. ואם כן יש לפרש מתני׳ דבפרוכת הדביר מיירי ובפ״ז דחולין דף צ׳ כתב רש״י לפירוש הר״ב שכך שמע וכתב דלו נראה שאף פרוכת הדביר כך מדתו רחבו לרחבו של היכל שהוא ך׳ אמה וגובהו לגובהו מן העליה ועד הרצפה ובפירוש דמס׳ תמיד פ״ב מפרש לה נמי שזה הפרוכת להבדיל בין ההיכל לקדשי קדשים כדכתיב (שמות כ״ז) והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קודש הקדשים וכדמוכח בתוספתא דבאותה פרוכת שפרוס שמה מיירי וחלל ההיכל כלומר גובהו היה מ׳ אמה כדמוכח במסכת מדות שגובה ההיכל מ׳ ורחבו ך׳ ע״כ ואתי שפיר תירוצא קמא דתוס׳ דלעיל ואתי נמי שפיר דתנן ושתים עושין בכל שנה. לפי ששתים היו שם בדביר כדתנן ביומא כמו שכתבתי וכן הוא בפי׳ דמסכת תמיד וז״ל הרמב״ם בפ״ז מהל׳ כלי המקדש ושתי פרוכת היו עושין בכל שנה להבדיל בין קדש לקדש הקדשים:

רבוא. הר״ב כתב דיש ספרים שכתוב ריבות כלומר נערות בתולות וז״ל הפי׳ דמסכת תמיד נערות שלא באו עדיין לכלל נדות מתעסקות בו שרוצים לעסוק בו בטהרה וכדאמרינן [בר״פ שני דייני קז.] נשים האורגות בפרוכת כו׳:

מטבילין אותה. כתב הר״ב כדאיתא במס׳ חגיגה משנה ב׳ פ״ג:

ז **בולד הטומאה**. פי׳ הר״ב כיון דטהור מדאורייתא כו׳ לאו כ״ע סברי להו שהרי כלל זה מסר בידינו הרמב״ם בפ״י מהל׳ אבות הטומאות דהאוכלין יהיו ראשון ושני מדברי תורה שהאדם או הכלי שהוא ראשון לטומאה אם נגע באוכל עשאהו שני. אלא ר׳ אליעזר הוא דס״ל הכי. ולא קי״ל כוותיה. ובירושלמי פליגי בר קפרא ורבי יוחנן. בר קפרא ס״ל דבר תורה אב הטומאה. ולד הטומאה מדבריהם ור״י אומר בין בזה בין בזה מדברי תורה:

ח **מחצי כבש ולמטה במזרח.** וגירסת הר״ב במערב וכן בשל מוספים גירסת הספר במערב וגירסת הר״ב במזרח. ומצאנום לשתי הגירסאות בפ״ה דסוכה בגמ׳ דף נ״ד. דרש״י גורס כגירסת הספר והכי מפרש דלהכי מסדרין איברי תמיד במזרח לסימן שהן של תמיד שפעמים היו מתעכבין אברי תמיד עד המוסף והיה צריך היכר שלא יקטירו למוספים קודם לעולת התמיד. והתוספת כתבו דאין גירסת הספרים נכונה. אלא כך שנויה בשקלים אברי תמיד וכו׳ במערב ושל מוספים וכו׳ במזרח עכ״ד. וכן היא גירסת המפרש למסכת תמיד ופירש בפרק רביעי דלהכי נתנום לאברי תמיד במערב לפי שהמערכה שעל המזבח היא במזרחו כמו שהוא שם בפ״ב לכך נותנים האברים במערבו של כבש לפנות מקום הליכותם כשיוליכום אחר כך לראש המזבח על המערכה שהיא במזרח ועיין טעם אחר בסמוך. וכתב גם כן טעם שהיו נותנים אותם למטה מחצי הכבש. ולא מחצי כבש ולמעלה. שלאחר הקטרת הקטורת חוזרין ומוליכין האברים למזבח ואם היו קרובים למזבח לא תראה הולכה. עד כאן. וכגירסתם זאת כתבה הרמב״ם בפרק ששי מהלכות תמידין ומוספים. וכן בתחנה המיוסדת לאומרה באשמורת בוקרו של ער״ה מיוסד אזי ים כבש ומלחום. אבל הר״ב בסוף פרק ד׳ דתמיד כתב דביום שאין בו מוסף אברי תמיד במערב לצד השכינה אבל ביום שיש בו מוסף המוספים שהן חובת היום במערב ושל תמיד במזרח אפשר שהוא ז״ל סובר לפי גירסת רש״י דהיינו דוקא ביום שיש בו מוסף. והיינו נמי דבמשנה ד׳ פ״ב דיומא פירש ג״כ דנותנים במזרח לפי שהיא שנויה ביום הכפורים שיש בו מוסף ועיין לקמן:

ושל ר״ח נתנין מתחת כרכוב המזבח מלמטה. ה״ג רש״י במסכת סוכה ופירש של ר״ח איברים של מוספי ר״ח נתנין היו בכבש סמוך לכרכוב המזבח למטה הימנו מעט דהיינו בחצי העליון של הכבש שכל הכבש אורכו ל״ב ואינו משפע ועולה אלא ט׳ אמות השש אמות מן הארץ לסובב והג׳ מן הסובב ולמעלה נמצאו שני שלישי אורך הכבש מן הארץ לסובב עד כאן דבריו. דמן הסובב עד הקרנות רק ג׳ אמות כמפורש ריש פרק ג׳ דמדות. וגירסת הר״ב על כרכוב המזבח מלמעלה וכן העתיקו התוספות דסוכה. וכך העתיק הרמב״ם בפרק ו׳ מהלכות תמידין ומוספין. וכתב ניתנים על המזבח מלמעלה בין קרן לקרן במקום הילוך רגלי הכהנים וכן הוא בירושלמי. איזהו כרכוב המזבח אמה בין קרן לקרן מקום הלוך רגלי הכהנים. ונראה לי שזה מחזיק גירסת התוספות וסייעתם. דאי כגירסת רש״י א״כ מקום הנחתם בראש הכבש ממש. א״כ הכי הוה ליה למקני נתנין בראש הכבש ומאי מתחת וכו׳ ומלמטה. ובלי ספק שמפני זה הלשון שראה רש״י בגירסתו שלפניו נטה לפרש כרכוב על הסובב שסביב המזבח. והר״ב אע״פ שהיה לו גירסת התוס׳ והרמב״ם החזיק בפירוש כרכוב כפירוש רש״י. ואפשר שסובר דאיכא היכרא במאי דכולהו לא מנחי אלא מחצי כבש ולמטה והני מנחי מחציו ולמעלה. [*וזה שדקדק לומר מחציו ולמעלה] דהיינו כו׳ אף על פי דלשון זה אינו במשנה אלא שהוא מפרש דסגי בחציו ולמעלה. ועוד דלפי הטעם שכתבתי לעיל בשם המפרש למסכת תמיד אי מנחי על הסובב ניחא טפי שיש עוד מקום להוליך בפעם שנית. אבל אי מנחי על מקום הילוך רגלי הכהנים אין כאן הולכה כלל אלא זריקה על המערכה בלבד. ולשתי הגירסאות טעמא דעבדינן שנוי בר״ח מפורש בגמ׳ דסוכה ובירושלמי דהכא. לידע שהוקבע ר״ח בזמנו ופירש רש״י האי חשיבותא עבדינן ליה להכירא שיכירו דפשיטא להו לבית דין שקידשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו דרוב בני אדם לא ראו חדוש הלבנה [ע״כ]:

אבל מעשר דגן כו׳. כתב הר״ב דקדושת הארץ לא בטלה. כמו שמפורש במשנה ו׳ פרק ח׳ דעדיות. ובמשנה ג׳ פרק ב׳ דבכורים כתבתי טעם אחר על פי ספרי:

ומעשר בהמה. כתב הר״ב דבמסכת בכורות אמרו כו׳. בריש פרק בתרא ושם אפרש בס״ד:

רבי שמעון אומר האומר בכורים קדש אינן קדש. כתב הר״ב דלפי׳ הרמב״ם שפי׳ דקדש לבדק הבית קאמר לא אתברר טעמא דר״ש. ואני למדתי טעמו מל׳ הרמב״ם בפ״ו מהל׳ ערכין שסיים ואמר אבל אם הקדישן הכהן אחר שבאו לידו הרי אלו קדש. הנה מבואר טעמו לפי שהבכורים לכהנים הם ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו דהא הכהן כשבאו לידו והרי הם שלו יכול להקדישן אבל שקלים דלמזבח יכול להקדיש כדתנן במשנה ז׳ פ״ח דערכין דמחרים אדם קדשי מזבח כו׳ ופסקה הרמב״ם בפרק הנזכר לענין המקדיש לבדק הבית. ולא דמי לבכור דתנן התם דמחרים בין תם בין בעל מום והרי הוא לכהן. דשאני בכור דכשהוא תם הוי קדשים קלים. וילפינן במתניתין דהתם מכל חרם קדש קדשים לה׳ דחל על ק״ק ועל קדשים קלים. הלכך אע״פ שהוא בעל מום אין לחלק דהא משלחן גבוה קא זכו מה שאין כן בכורים דמתחלתן אין בהם קדושת קדשים אלא לכהן יהיו ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו: